

Hva gjør mødre som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker troverdige?

*En eksperimentell undersøkelse av
påvirkningen av priming og emosjonelt
uttrykk på troverdighetsvurderinger*

Ida Sundal Michelson
og
Sandra Iversen



Levert som hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2015

Hva gjør mødre som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker troverdige?

En eksperimentell undersøkelse av påvirkningen av priming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderinger

© Ida Sundal Michelson og Sandra Iversen

2015

Hva gjør mødre som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker troverdige? *En eksperimentell undersøkelse av påvirkning av priming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderinger*

Ida Sundal Michelson og Sandra Iversen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfattere: Ida Sundal Michelson og Sandra Iversen

Tittel: Hva gjør mødre som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker troverdige?

En eksperimentell undersøkelse av påvirkningen av priming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderinger.

Veileder: Svein Mossige

Hvert år er det mange foreldre som kjemper for omsorgsretten for barna sine i retten. I kjølvannet av barnefordelingssaker kan det dukke opp beskyldninger om at den ene forelderen forgriper seg på barnet. I slike saker blir det oppnevnt en sakkyndig som skal vurdere saken. Dette er en krevende situasjon der foreldrene ofte er i høy konflikt og den sakkyndige kan møte manipulerende foreldre.

Vi ville undersøke hvordan troverdigheten til en mor blir vurdert når hun ytrer mistanke om at barnefaren forgriper seg på barnet. Tidligere studier har gitt støtte for at et offer med trist emosjonelt uttrykk vurderes som mer troverdig enn et offer med nøytralt emosjonelt uttrykk. Vi lurte på om det emosjonelle uttrykket til en melder vil ha samme påvirkning på vurderingen av troverdighet. I tillegg ønsket vi å se om et primet tankesett om tilregnelighet eller utilregnelighet hos deltakerne kunne påvirke hvordan de vurderte morens troverdighet.

Hovedoppgaveforfatterne designet og gjennomførte et selvstendig forskningsprosjekt, der 150 psykologistudenter ved Universitetet i Oslo deltok. Det ble benyttet et eksperimentelt design som bestod av seks betingelser i et 3 x 2 mellomgruppedesign med variablene primingordlister (tilregnelighet, utilregnelighet og nøytral) og emosjonelt uttrykk (trist og nøytral). Deltakerne fikk først en distraksjonsoppgave, for å legge bånd på de kognitive ressursene og for å unngå at deltakerne lagde et eksplisitt minne av ordene. En ordfragmentutfyllingstesten ble brukt for å undersøke om det hadde vært en primingeffekt. Dersom deltakerne hadde flere riktige utfyllinger av primingordfragmenter sammenlignet med ordfragmenter av nye ord, ville det gitt støtte for en primingeffekt. Deretter så deltakerne en videofilm av en mor som hadde et trist eller et nøytralt emosjonelt uttrykk, mens hun ytret mistanke om at faren misbruker barnet. Dette var for å undersøke hvordan det emosjonelle uttrykket påvirket troverdighetsvurderingen. Avslutningsvis gjorde deltakerne en vurdering av morens troverdighet.

Resultatene av analysene viste ingen signifikant hovedeffekt for at priming eller det emosjonelle uttrykket hadde påvirket troverdighetsvurderingen. Det var heller ikke støtte for en statistisk signifikant interaksjonseffekt av priming og det emosjonelle uttrykket på troverdighetsvurderingen. Det var statistisk signifikant støtte for at deltakerne hadde flere riktige utfyllinger av ordfragmenter av primingord som de hadde sett, sammenlignet med nye, nøytrale ord. Det var også et signifikant funn på en interaksjonseffekt mellom ordlistepriming og utfylling av gamle eller nye ord. Deltakerne som ble primet i utilregnelighetsbetingelsen hadde flere riktige utfyllinger av primingordfragmenter sammenlignet med deltakerne i den nøytrale primingbetingelsen. Disse signifikante funnene kan tyde på at det har skjedd en primingeffekt. Støtten for at det har skjedd en primingeffekt kan, sammen med tendensene i den deskriptive statistikken, peke mot at primingen til en viss grad har påvirket troverdighetsvurderingen, selv om dette ikke er signifikant. Tendenser i hvordan troverdighetsbesvarelsene varierte innad i betingelsene blir diskutert.

Forord

Vi vil først og fremst takke Svein Mossige som tok på seg å være vår veileder. Vi vil også takke inspirerende forelesere som har engasjert oss og bistått som samtalepartnere underveis. Vi ønsker å takke Thea Totland som har gitt oss innsyn i saker og belyst temaet for oss. Vi ønsker å takke de gode støttespillerne som vi har hatt rundt oss under arbeidet med hovedoppgaven. Det har vært krevende, men også veldig spennende, å fordype seg i dette temaet. Til slutt vil vi gi en stor takk til alle deltakerne som engasjerte seg i vårt eksperiment. Uten dere hadde det ikke vært noe studie.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Anklager om barnemisbruk i barnefordelingssaker.....	1
1.2	Om sakkyndige	2
1.3	Manipulering	2
1.4	Hvorfor dukker noen anklager opp etter skilsmisse?	3
1.4.1	Barnets grunner	3
1.4.2	Morens grunner	4
1.5	Hvem forteller barna det til?.....	5
1.5.1	Mødrenes første reaksjon	6
1.6	Melderens møte med hjelpeapparatet	6
1.7	Parental alienation syndrome.....	7
1.8	Falske anklager	9
1.8.1	Fabrikasjon eller god intensjon?	9
1.8.2	Hva kjennetegner en melder som fabrikkerer anklager?.....	10
1.8.3	Mistolkning av tvetydige tegn.....	10
1.8.4	Melderens psykiske tilstand	11
1.9	Emosjonelle uttrykk og troverdighetsvurderinger	11
1.10	Priming.....	15
1.11	Kan primet tankesett påvirke troverdighetsvurdering?.....	16
1.12	Vår studie	17
1.12.1	Hypoteser	18
2	Metode.....	21
2.1	Design.....	21
2.2	Deltakere.....	21
2.3	Hovedtrinn i metode	21
2.3.1	Primingordlister.....	22
2.3.2	Ordprimingfilmer	23
2.3.3	Word fragment completion task.....	24
2.3.4	Distraksjonsoppgave	26
2.3.5	Film med trist eller nøytralt emosjonelt uttrykk.....	27
2.3.6	Troverdighetsvurdering	28

2.4	Prosedyre	28
3	Resultater.....	30
3.1	Undersøkelse av normalfordelingen	30
3.2	Hypotese 1	30
3.3	Hypotese 2	31
3.4	Hypotese 3	31
3.5	Hypotese 4	32
4	Diskusjon.....	37
4.1	Hypotese 1	37
4.2	Hypotese 2	37
4.3	Hypotese 3	39
4.4	Hypotese 4	40
4.5	Observert power, effektstørrelse og utvalgsstørrelse i ikke-signifikante funn.....	41
4.6	Troverdighetsvurdering	43
4.6.1	Mor som sekundærkilde	43
4.6.2	Ulike omstendigheter i eksperiment og rettssak	43
4.6.3	Betydningen av personlige tilbøyeligheter for troverdighetsvurderingen.....	43
4.7	Eksklusjonskriterier	44
4.7.1	Nådde ikke cut-off i distraksjonsoppgaven	44
4.7.2	Fulgte ikke instruksjer	44
4.7.3	Useriøse WFCT-responser	45
4.7.4	Kjennskap til skuespiller	45
4.7.5	Kommentar om skuespiller	45
4.8	Instruksjoner i eksperimentet.....	45
4.9	Pilotstudie	46
4.10	Studenter i utvalget	46
5	Konklusjon	48
	Litteraturliste	50
	Vedlegg	62
	Tabell 1: Fordeling av antall deltakere i hver betingelse.	29
	Tabell 2: Oversikt over gjennomsnitt (M) og standardavvik (SD) i de seks betingelsene.	32
	Figur 1: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med tilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk.	34

Figur 2: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med tilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk.	34
Figur 3: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med utilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk.	35
Figur 4: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med utilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk.	35
Figur 5: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med nøytral priming og nøytralt emosjonelt uttrykk.	35
Figur 6: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med nøytral priming og trist emosjonelt uttrykk.	36

1 Innledning

1.1 Anklager om barnemisbruk i barnefordelingssaker

I kjølvannet av barnefordelingssaker hender det at det kommer frem beskyldninger om overgrep der den ene forelderen anklager den andre for å seksuelt misbruke felles barn. I slike sammenhenger, der det ikke er tekniske bevis, blir det ofte ord mot ord. Spørsmålet om bevis blir et spørsmål om troverdighet til de forklaringene som blir gitt (Stene, 2001). De som jobber i rettsapparatet synes ofte det er vanskelig å finne ut hvem som snakker sant i slike rettssaker. Informasjon som fysisk bevis, tilståelse eller utsagn fra øyevitne kan underbygge anklagen og gjøre at den blir vurdert som sann. Dess mer bevis som foreligger, dess mindre vekt kan en tillegge alternative forklaringer. Allikevel kan anklagen være sann uten at det foreligger slike bevis (Corwin, Berliner, Goodman, Goodwin, & White, 1987).

Det er uenighet rundt frekvensen og naturen rundt anklagene, men noen mener at falske anklager om seksuelle overgrep har blitt et alvorlig problem i noen barnefordelingssaker (Wakefield & Underwager, 1991). Vurderingen av barnefordelingssaker der det foreligger anklager om seksuelt misbruk er komplekse. Retten oppnevner ofte eksperter med bakgrunn i psykisk helsevern for å utforske anklagene (Bow, Quinnell, Zaroff, & Assemany, 2002). Det er mye press på den sakkyndige om å gjøre en riktig evaluering av om det har skjedd seksuelle overgrep mot barnet (Dammeyer, 1998). En feilaktig vurdering kan ødelegge et barns fremtid eller spolere den anklagedes familieliv og karriere (Green, 1986).

I Norge er det hvert år ca. 2700 foreldrepar som ikke blir enige om omsorgsfordelingen for felles barn etter at de har gått fra hverandre. Rundt 540 par kommer til retten. Av alle barnefordelingssakene som er oppe for retten fremkommer det mistanke om overgrep i ca. 130 av disse (Ridar & Giæver, 2013). I studien til Thoennes og Tjaden (1990) fylte sakkyndige fra åtte rettssaler i USA ut spørreskjema for å kartlegge barnefordelings- og besøksrettssaker med anklager om barnemisbruk. I løpet av seks måneder ble det samlet inn data om 9000 barnefordelings- og besøksrettssaker. Under 2 % av disse sakene inneholdt mistanker om seksuelle overgrep.

1.2 Om sakkyndige

I Thoennes og Tjadens (1990) studie gjorde barnevernspedagoger og sakkyndige troverdighetsvurderinger av anklagene i 129 saker, og de vurderte at ca. 33 % av anklagene sannsynligvis ikke var reelle, mens 50 % trolig var oppriktige anklager. I 17 % av sakene var det ikke mulig å komme frem til en beslutning om anklagene var sanne eller ikke.

Barneombudet har gjennom flere år fått klager på rapportene som de sakkyndige har gitt til retten (Ridar & Giæver, 2013). Mange klager da på at den sakkyndige ikke prater med barnet eller at de ikke legger vekt på det barnet forteller. Barneombud Anne Lindboe hevdet i avisartikkelen til Ridar og Giæver (2013) at det må skje en kompetanseheving hos sakkyndige i barnesaker.

I en amerikansk spørreundersøkelse av psykologers vurderinger av sannsynligheten for seksuelt misbruk i barnefordelingssaker fant Bow et al. (2002) ut at psykologene alltid intervjuet begge foreldrene og nesten alltid barnet. I vurderingen av anklagene la psykologene mest vekt på intervjuer, journaler og medisinske papirer. De la minst vekt på observasjoner og psykologisk testing. Bare en tredjedel av psykologene brukte formelle protokoller, modeller eller retningslinjer for å evaluere om det hadde vært seksuelt misbruk. De fleste indikerte at de lagde sine egne protokoller. Bow et al. (2002) hevdet at det kan reises spørsmål ved vurderinger og arbeidsmetoden i rettssaker da det ikke er frekvent bruk av formelle, standardiserte protokoller og retningslinjer, samt at noen instrumenter brukes på upassende måte. Flere ønsker bedre retningslinjer for evaluering av slike anklager (Bresee, Stearns, Bess, & Packer, 1986). Det blir etterspurt bedre vurderingsteknikker og mer trening for de som evaluerer sakene (Trocmé & Bala, 2005), samt mer veiledning i hvordan fagfolk skal evaluere informasjonen de samler inn (Drammeyer, 1998).

1.3 Manipulering

I artikkelen av Ridar og Giæver (2013) fremkommer det at sakkyndigrapporter kan portrettere den som melder overgrepsmistanke som angstpreget og vanskelig. Den anklagede kan i tilfeller fremstå som mer samarbeidsvillig enn meldereren. Det oppfattede uttrykket av meldereren kan falle i melderens disfavør og stille den anklagede i et bedre lys og gi ham foreldreomsorgen. De fleste av de anklagede fedrene er ofte sjarmerende og sosiale menn som

er godt likt i barnehage og nærmiljø. De sier også gjerne noe fint om den andre forelderen (Ridar & Giæver, 2013). Kan dette være manipulasjon?

Psykolog Grethe Nordhelle uttalte seg i nettavisartikkelen til Mæland (2015b) om manipulasjon i barnefordelingssaker. Hun har i flere år holdt kurs og foredrag for dommere, barnevern, familievern og BUP om manipulering i barnefordelingssaker. Hun mente at seksuelle lovbrystere i utgangspunktet er manipulerende, og at de manipulerer for å skjule overgrepene. Nordhelle (2010) hevdet i diskusjon om temaet manipulering at en dyktig manipulator kan vippe den sakkyndige av pinnen. Hun beskrev hvordan en manipulerende forelder som er beskyldt for barnemisbruk kan gå inn for å bryte ned den andre forelderen slik at denne gjør et dårlig inntrykk overfor sakkyndig, dommer og andre fagpersoner. Når fagfolkene ikke ser manipulasjonene, kan begeret flyte over for offeret slik at offeret blir så psykisk ustabil som manipulatorene har sagt (Nordhelle, 2010). McDonald (1998) hevdet også at mange mødre blir beskyldt for å være sinnssyke av motparten etter å ha ytret anklagen. Det at moren fremstår som engstelig, stresset og opprørt kan støtte ideen om at hun er sinnssyk (McDonald, 1998). Nordhelle (2010) mente at sakkyndige ofte ikke klarer å avsløre manipulasjoner. Hun mente at retten tillegger den sakkyndiges uttalelser for mye vekt, og at en heller burde se vurderingen til den sakkyndige som ett av flere bevis. Hun hevdet at sakkyndige må tydeliggjøre usikkerheten de har rundt hvem av foreldrene som snakker sant, og da heller reflektere fremfor å trekke en konklusjon.

1.4 Hvorfor dukker noen anklager opp etter skilsmisse?

1.4.1 Barnets grunner

I 26 tilfeller av et klinisk utvalg på 136 ble ikke langvarig barnemisbruk kjent før under skilsmissen (Faller, 1991). Hvorfor kommer overgrepsanklagene frem akkurat etter skilsmisse? Corwin et al. (1987) mente at det kan være flere grunner til at barnet forteller om misbruk først etter separasjon eller skilsmisse. Etter en separasjon eller skilsmisse er det mindre mulighet for at overgriperen tvinger barnet til å holde det hemmelig, og barnet har større mulighet til å fortelle det til den andre forelderen (Corwin et al., 1987). McDonald (1998) hevdet at noen barn blir truet til stillhet fordi overgriperen sier at familien blir ødelagt dersom barnet forteller om overgrepene. Når skilsmissen skjer har barnet ingen grunn til å

holde på hemmeligheten. McDonald (1998) foreslo at barnet under skilsmissen føler seg mindre beskyttet og derfor velger å betro seg til noen. Hun mente og at noen barn forteller om overgrepet fordi de er redde for å være mer sammen med overgriperen. Barnet forteller kanskje fordi det føler seg tryggere når det er mindre med overgriperen (McDonald, 1998).

Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt og Tjersland (2005) analyserte terapitimer og intervjuer med mødre som hadde mistanke om at barna ble seksuelt misbrukt, fordi barna hadde gitt uttrykk for det. Ingen av barna fortalte om overgrepene rett etter at de skjedde. Noen av barna fortalte om overgrepene rett før eller etter et møte med overgriperen. Ett barn fortalte først om overgrepene etter at hun og moren hadde flyttet fra overgriperen.

Brown, Frederico, Hewitt, og Sheehan (2001) utførte en studie der de analyserte dokumenter fra 200 familierettssaker med anklager om barnemisbruk. I 80 % av sakene hadde ikke barna vært i kontakt med barnevernet tidligere. En kan derfor ikke si at misbruket ville blitt rapportert til barnevernet før skilsmisse dersom det seksuelle misbruket var ekte.

1.4.2 Morens grunner

Avsløringen avhenger ikke bare av barnet, men også av faktorer knyttet til den ikke-overgripende forelderen. Corwin et al. (1987) hevdet at overgrep lettere kommer til overflaten ved skilsmisse fordi foreldrene da er mindre avhengig av hverandre, og det er større rom for mistillit mellom dem. De mente at dette kan øke sjansen for at en forelder kan mistenke den andre forelderen for barnemisbruk. Faller (1991) mente at overgrep kanskje blir kjent under skilsmisse fordi den ikke-overgripende forelderen under ekteskapet så vekk ifra atferd som kanskje indikerte barnemisbruk. Atferden ble gransket nøyer etter at ekteskapet røk. Faller (1991) foreslo at kanskje forelderen visste om overgrepene under ekteskapet, men at frykten for å gjøre det kjent stoppet han/hun fra å fortelle.

I andre tilfeller blir skilsmissen utløst fordi den ikke-overgripende forelderen finner ut om barnemisbruket. Fallers (1991) kliniske erfaring er at omtrent 50 % av kvinnene skiller seg når de finner ut at ektemannen misbruker barnet. McDonald (1998) hevdet at en beskyttende forelder kan skille seg på grunn av kjennskap til overgrepene uten å fortelle om overgrepene. Tilbakeholdelse av informasjonen kan skyldes skammen over å ha giftet seg med en barnemisbruker, eller for at barnet ikke skal få merkelappen «seksuelt misbrukt». Forelderen prøver kanskje å få full omsorgsrett uten å nevne at den andre forelderen har misbrukt barnet.

Når det blir delt omsorgsrett må moren allikevel fortelle om overgrepene for å beskytte barnet (McDonald, 1998). På denne måten kan anklagene om seksuelt misbruk dukke opp først i barnefordelingssaken. I noen tilfeller kan mødre selv ha blitt utsatt for vold og ikke klart å fremsette anklager om barnemisbruk før etter en separasjon eller skilsmisse (Elterman & Ehrenberg, 1991).

Det er vanskelig å spørre direkte om overgrep

Mossige (1998) gjorde en kvalitativ studie med åpne intervjuer av mødre som hadde henvendt seg til hjelpeapparat med mistanke om at barnet var misbrukt. Mossige (1998) fant i sin studie ut at mange av mødre ikke vet hvordan de skal lufte mistankene om overgrep med barna. De syntes det var vanskelig da de ikke visste om det hadde skjedd overgrep. De var redde for at det å ta opp temaet kunne ødelegge forholdet til barnet. Mødre var redde for å plante forestillinger i hodet til barnet.

Mødre i studien til Jensen et al. (2005) var redde for å legge ord i munnen på barna sine, slik at det kunne svekke eventuelle vitnemål dersom det ble rettssak. Mødre hadde mistanke om at barnet var overgrepsutsatt, men unnlot å spørre barnet direkte om mistanken. Mødre spurte barna på indirekte måter, for eksempel «Hvorfor er du så sint?» istedenfor å spørre barnet direkte om de var utsatt for overgrep. Mange av mødre var påvirket av debatten om falske anklager om seksuelle overgrep. Andre grunner til at de ikke spurte var at de følte at de ikke var kompetente til å snakke om et så sensitivt tema, samt at de var redde for å skade barnet eller familieforholdet. Noen følte at de måtte være helt sikre for å ikke skape oppstyr, men så fikk de aldri forsikringen de søkte.

1.5 Hvem forteller barna det til?

Den kvalitative studien til Jensen et al. (2005) viste at det er mer sannsynlig at barna fortalte om overgrep til mødre først, da 17 av 22 barn fortalte det først til mor. De som fortalte det til en venn eller onkel hadde først forsøkt å fortelle det til mor, men ble ikke forstått. Malloy, Brubacher, og Lamb (2013) analyserte transkripter av det første rettsavhøret av 204 barn i alderen 5 til 13 år der det var mistanke om seksuelle overgrep. 69 % av barna nevnte mor som en av de som de betrodde seg til, mens 59 % nevnte venner. Det er derfor grunn til å tro at barnet forteller mor om overgrep dersom de blir utsatt for det.

1.5.1 Mødrenes første reaksjon

deYoung (1994) gjorde en studie med livshistorieintervjuer av mødre som hadde fått vite at barnet deres var utsatt for overgrep av far. De fleste mødre ble sjokkert, sinte og overveldet da de fikk vite om overgrepet. Flere mødre trodde på overgrepsbeskyldningene da barnet fortalte om overgrepet sammenlignet med da mødre hørte om det via en tredjepart.

deYoung (1994) analyserte handlingene som mødre gjorde den første timen etter at de hørte om overgrepene. 10 % av mødre handlet på en høyt beskyttende måte, som blant annet innebar å flytte mannen fra hjemmet, kontakte politiet eller barnevernet, og å ta med barnet til medisinske undersøkelser. 25 % av mødre handlet på en middels beskyttende måte, og 25 % på en lavt beskyttende måte. 40 % handlet på en ikke-beskyttende måte og trakk seg vekk fra situasjonen eller dro fra familien eller hjemmet. Flere av kvinnene beskrev at de var fysisk, seksuelt og/eller emosjonelt mishandlet av ektemannen. Noen hevdet at de ikke hadde tilstrekkelige ressurser, enten økonomisk eller emosjonelt, til å forlate hjemmet. Andre kvinner mente at de ikke kunne påvirke ekteskapet eller familien.

1.6 Melderens møte med hjelpeapparatet

Å ytre mistanke om overgrep blir annerledes i en barnefordelingssak sammenlignet med dersom familien ikke var i en slik sak. I diskusjon av dette temaet fortalte Humphreys (1997) at hun observerte en mor som desperat prøvde å beskytte barnet sitt i retten. Dersom overgrepsanklagene var utenfor en skilsmisse, og moren ikke beskyttet barnet på en aggressiv måte, så ville hun blitt ansett for å ikke beskytte barnet.

I den kvalitative studien til Mossige (1998) hadde mødre med overgrepsmistanker ofte motforestillinger mot å anklage barnets far, da de ikke ville trekke forhastede konklusjoner. I begynnelsen var mange av mødre forsiktige med å bruke ordet «overgrep» da de møtte hjelpeapparatet. Mossige (1998) fant støtte for at noen mødre opplevde å bli møtt med skepsis av fagfolk i hjelpeapparatet, og at fagfolkene fort hadde en annen konklusjon på den åpne historien som mødre kom med. Noen av mødre følte seg avskrevet av fagpersoner som hadde sagt at mødre virket slitne, at de var emosjonelle, eller at de hadde overført sine tanker om ektemannen til barnet.

Thea Totland er barneadvokat og har i over ti år jobbet med barnefordelingssaker. Forfatterne av denne hovedoppgaven har vært i samtale med Thea Totland. I samtalen fortalte Totland (personlig kommunikasjon, 27. november 2013) at hun var urolig for en voksende tendens hun mente å se blant foreldre som er redde for ikke å bli trodd i sine mistanker om overgrep. Totland fortalte om flere tilfeller der foreldre som melder mistanke om overgrep har blitt ansett for å være mindre troverdige fordi de har fremstått som emosjonelle. Etter lang erfaring med slike saker har Totland funnet ut at det virker som det er bedre å be foreldre om å fremstå som mindre emosjonelle under avhør. Hennes erfaring er at mens forelderen som melder om overgrep ofte er oppskaket, så fremstår den anklagede mer rolig og avbalansert ovenfor den sakkyndige. Dette kan føre til at den anklagede gir et bedre inntrykk i rettssaken sammenlignet med den som melder.

I en rettssak kan det være hardt å være forelderen som melder mistanke om overgrep. McDonald (1998) diskuterte dette og hevdet at det er ingen som ønsker å se et barn bli angrepet i retten, fratatt troverdighet og bli emosjonelt nedtrykt. Hun hevdet at moren ofte blir angrepet i stedet for barnet, siden hun er barnets beskytter. Mange kvinner kan være redde for å dele egne mistanker om overgrep, fordi de vet om skrekkehistorier der mødre har mistet omsorgsretten på grunn av at de har kommet med overgrepsanklager under skilsmisse og blitt mistrodd. Mange mødre føler at uansett hva de gjør i en slik situasjon så blir de kritisert av retten. Dersom de blir sinte og prøver å beskytte barnet sitt etter at de får vite om overgrepene, så blir de sett på som hysteriske og hevngjerrige. Hvis mødre nedtoner følelsesuttrykket og prøver å beskytte barnet, så blir anklagene vurdert som falske fordi hun «skulle» vært sintere dersom det var sant (McDonald, 1998).

1.7 Parental alienation syndrome

Gardner (2002) beskrev et fenomen han kalte «parental alienation syndrome» (PAS). PAS fremlegges som en barndomsforstyrrelse som omtrent utelukkende opptrer ved barnefordelingssaker. På norsk kalles dette for «foreldrefremmedgjøringsyndromet» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Ved PAS prøver barnet å bakvaske og sverte den ene forelderen uten at forelderen har gjort noe galt. Gardner mente at PAS oppstår fordi en forelder har «programmert» eller hjernevasket barnet (Gardner, 2002) til å hate og bakvaske den andre forelderen (Gardner, 1998). Barnets bidrag til svertingen blir godt mottatt av forelderen som programmerer barnet, noe som fører til forsterkning og flere bidrag (Gardner,

2002). Ifølge Gardner (2002) er det en form for emosjonell mishandling å indusere PAS hos barnet, da følgene kan bli fremmedgjøring overfor den svertede forelderen og psykiatrisk forstyrrelse hos barnet.

Gardner (1985) mente at psykiske helsearbeidere bør tenke over om foreldrene er i en barnefordelingssak eller ikke, da dette øker sjansene for at anklagene om barnemisbruk er fabrikkerte. Han mente at en hevngjerrig forelder kan bruke falske anklager om barnemisbruk som våpen, eller at barnet selv kan finne opp seksuelle scenarier for å sverte en forelder. I slike tilfeller mente Gardner (1985) at barnet burde overflyttes til forelderen som har blitt anklaget for overgrep samtidig som en begrenser kontakten med den anklagende forelderen. Gardner (2002) mente at PAS-begrepet bare kan brukes dersom forelderen ikke har misbrukt eller neglisjert barnet. Gardner (1998) hevdet at det kan være vanskelig å skille mellom situasjoner der barnemisbruk har skjedd og at barnet lider av PAS.

I diskusjon av PAS mente Bruch (2001) at Gardners teori er pseudovitenskap og at det er uheldig at denne teorien har fått innflytelse på barnefordelingssaker. I tråd med teorien om PAS kan «Barnemisbruk og skilsmisse»-myten (Brown et al., 2001) bidra til at saksbehandlere ikke tar opplysninger om vold og overgrep på alvor. Myten innebærer trostanker om at anklager om barnemisbruk som oppstår etter brudd er falske, og at anklagene er et våpen for å få overtaket i en skilsmisse (Brown et al., 2001).

I en spørreundersøkelse (Bow, Gould, & Flens, 2009) mente flertallet av fagfolk som var involvert i barnefordelingssaker (sakkyndige, advokater, dommere, terapeuter og andre fagpersoner) at konseptet PAS ikke holdt standard til å kunne vektlegges i en rettssak. De mente at PAS var et kontroversielt fenomen som manglet empirisk støtte. Samtidig så deltakerne en viss verdi i å bruke Gardners «fremmedgjøringsfaktorer» i vurderingsprosessen. De anså seg selv som moderat til veldig kunnskapsrike om parental alienation-fenomenet.

The American Psychological Association (APA, 2008) hevdet på sine nettsider at de ikke har funnet empirisk støtte for bruk av begrepet PAS, men at de ikke har noen offisiell mening om PAS. I Norge har Barne- og likestillingsdepartementet (2008) gitt ut et informasjonshefte for dommere, advokater og sakkyndige om barnefordelingssaker der det er påstander om vold. Der advarte Barne- og likestillingsdepartementet om at flere sakkyndige har brukt begrepet PAS i tilfeller der barnet har en sterk tilknytning til den ene forelderen, men samtidig viser redsel, ubehag og sinne ovenfor den andre forelderen. De skrev at en bør være kritisk til å

bruke PAS-begrepet i rettssaker. De mente at dersom en sykeliggjør barnet og forelderen som forteller om overgrep, så vektlegger en ikke alvorlige, skremmende og krenkende handlinger. Dette kan påvirke den psykologiske fungeringen til de berørte. Frykten for å bli sykeliggjort og mistrodd kan gjøre at de utsatte ikke tør å dele overgrepshistorien, og at barnet fortsetter å leve med gjentatte overgrep (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

1.8 Falske anklager

I kvalitative intervjuer (Jevne & Ulvik, 2012) med 26 ansatte i den kommunale barnevernstjenesten ble saksbehandlerne intervjuet om det å vurdere foreldrekonfliktsaker. Sakene kunne omhandle mistanker om overgrep av barnet under samvær. De ansatte syntes at det var vanskelig å vurdere informasjonen de fikk i foreldrekonfliktsaker da foreldrene forteller to motstridende historier og beskylder hverandre for omsorgssvikt. En del av kategoriseringsarbeidet som saksbehandlere står overfor er å sortere hva som er reelle bekymringer og falske anklager. Er forelderen oppriktig bekymret for barnet, eller er motivet for anklagene å få full omsorgsrett? Noen av saksbehandlerne i studien la vekt på å ha en nøytral posisjon, mens andre støttet forelderen som anklaget den andre (Jevne & Ulvik, 2012).

I diskusjon av falske anklager har flere stilt seg bak at det finnes foreldre som fabrikerer anklager i barnefordelingssaker, men at det har blitt en vanlig myte eller misoppfatning at en stor andel av anklager er falske (Brown et al., 2001; Humphreys, 1997; Trocmé & Bala, 2005).

1.8.1 Fabrikasjon eller god intensjon?

Det er ulike grunner til at overgrepssaker blir henlagt etter at en sakkyndig har undersøkt om det er bevis for påstandene. En må skille mellom saker som har manglende bevis og at en anklage er fabrikkert (Trocmé & Bala, 2005). Finkelhor (1994) mente at det foreligger mye forvirring rundt antall falske anklager om seksuelle overgrep, ettersom mange saker blir henlagt fordi de får status som «unsubstantiated» (uten nok bevis) (Finkelhor, 1994; Wakefield & Underwager, 1991). Det at saken ikke har nok bevis betyr ikke at påstanden om overgrep er falsk (Brown et al., 2001; Corwin et al., 1987).

Selv om en anklage om seksuelt misbruk er falsk, så trenger det ikke å bety at den var fabrikkert. Wakefield og Underwager (1991) hevdet at det er viktig å skille mellom

anklagerne som uintent kommer med feilaktige anklager og de som bevisst fabrikkerer historier. Dersom falske anklager defineres som «fabrikkerte anklager», så vil antallet falske anklager være mye lavere enn dersom begrepet dekker alle saker der en ikke finner nok bevis (Wakefield & Underwager, 1991).

Hvor mange anklager om barnemisbruk er usanne? Gjennom barnevernsetterforskere samlet Trocmé og Bala (2005) inn informasjon om 7672 saker som var etterforsket av barnevernet i Canada for barnemisbruk. Sakene inneholdt omsorgssvikt, samt fysisk, emosjonelt eller seksuelt misbruk. I 42 % av sakene som ble etterforsket fant en bekreftelse på misbruk. I 23 % av sakene var det fortsatt mistanke om misbruk. I de resterende 35 % sakene der en ikke kunne bekrefte om det hadde skjedd misbruk, ble det i 31 % av tilfellene vurdert at anklagene hadde blitt gjort i god hensikt. 4 % av anklagene ble vurdert å være bevisst fabrikkert (Trocmé & Bala, 2005).

1.8.2 Hva kjennetegner en melder som fabrikkerer anklager?

Noen artikkelforfattere har oppfatninger om hvordan en melder opptrer dersom en anklage er sann eller ikke. Basert på erfaring hevdet Breese et al. (1986) at en mor som lyver vil nekte å vurdere andre muligheter enn at det har forekommet misbruk og stå bastant på påstandene sine. Hun vil ikke la barnet intervjues alene om overgrepene, og hun forhører seg med flere profesjonelle for å få verifisert sine påstander. Moren vil at etterforskningen skal fortsette uavhengig av hvordan det påvirker barnet. En mor som ikke har fabrikkert påstander om overgrep viser skyldfølelse for at hun ikke fikk forhindre overgrepene. Hun er villig til å undersøke andre mulige forklaringer for barnets utsagn og atferd, og hun lar barnet bli intervjuet alene. Hun er bekymret for hvordan det å vitne vil påvirke barnet. Hun er også villig til å gi slipp på etterforskningen dersom anklagene ikke kan bekreftes, så lenge barnet får oppfølging (Breese et al., 1986).

1.8.3 Mistolkning av tvetydige tegn

Benedek og Schetky (1985) har erfaring med at flere mødre som mistenker at barnet blir misbrukt selv har blitt misbrukt som barn. Noen mødrene er derfor ekstra på vakt for at det samme kan skje med sine døtre. Foreldre kan mistolke barns atferd eller fysiske tegn (Elterman & Ehrenberg, 1991). Elterman og Ehrenberg (1991) fremla ulike typer barneatferd som kan mistolkes som tegn på barnemisbruk. De mente at barn kan få regressive symptomer

etter en skilsmisse med ny omsorgsordning. Barna kan få mareritt, bli klengete, gråte og få enurese. De kan også virke deprimerte, aggressive og ulydige etter et besøk hos den andre forelderen. På grunn av savn mellom barnet og den forelderen som ikke lenger har daglig samvær kan det være større behov for fysisk kontakt, og denne kontakten kan misforstås. At et barn er forstoppet eller er rød i genitalområdet kan skyldes en uvant diett. Det kan også være fordi den andre forelderen ikke har erfaring med å hjelpe barnet med toalettbesøk og bading (Elterman & Ehrenberg, 1991). Barn som er opprørte kan vise ubehag på mange måter, enten det skyldes foreldrekonflikt, fysisk eller emosjonelt misbruk, eller andre traumatiske hendelser. Ingen atferd eller mønster av atferd forekommer bare hos seksuelt misbrukte barn (Wakefield & Underwager, 1991).

1.8.4 Melderens psykiske tilstand

I diskusjonen om hva en bør gjøre hvis en forelder ytrer overgrepsskyldninger, mente Benedek og Schetky (1985) at en bør undersøke om den mistenksomme forelderen har en psykiatrisk diagnose. I deres erfaring har personer med borderline personlighetsforstyrrelse eller tankeforstyrrelser en tendens til å overreagere eller misoppfatte hendelser. Samtidig kan påstander om barnemisbruk være sanne selv om forelderen har tankeforstyrrelser (Benedek & Schetky, 1985) og er alvorlig mentalt syk (McDonald, 1998). Humphreys (1997) foreslo i diskusjonen at mødre som har fått psykiske diagnoser kan ha vært i fin psykisk form før mistankene. Kanskje de ble hysteriske og paranoide etter å ha prøvd å beskytte barnet sitt for overgrep uten at det hjalp? Selv om moren fremstilles mindre troverdig ved å stille spørsmål ved hennes psykiske tilstand, så kan barnet fortsatt være utsatt for overgrep (Humphreys, 1997). I en spørreundersøkelse der en undersøkte risikofaktorer for seksuelt misbruk i barndommen, fant Fleming, Mullen, og Bammer (1997) støtte for at det å ha en psykisk syk mor var en risikofaktor. De foreslo at det å vokse opp med en mor med psykisk lidelse muligens kan føre til omsorgssvikt og mangel på overvåking.

1.9 Emosjonelle uttrykk og troverdighetsvurderinger

Ifølge Ekman (1993) bruker mye av forskning på emosjoner ansiktet som markør på når emosjoner forekommer. Ansiktsuttrykk er vanligvis akkompagnert av tale, kroppsspråk og kroppsholdning. I tillegg spiller forventninger om konteksten inn. I studien til Ekman og Friesen (1971) ble det funnet støtte for at mennesker har forestillinger om hvilke emosjonelle

uttrykk som passer til ulike historier. I deres eksperiment hørte en kulturell gruppe fra Ny Guinea historier med ulike kontekster som var ment å frembringe en spesifikk emosjon i deres kultur. Deltakerne skulle velge hvilket bilde med ansiktsuttrykk som passet til følelsen i historien. Resultatene gav støtte for at det er universelle assosiasjoner mellom spesifikke ansiktsuttrykk og emosjoner.

Flere vitneeksperimenter har gitt støtte for at det emosjonelle uttrykket påvirker troverdighetsvurderinger av vitneutsagnet til offeret (Ask & Landström, 2010; Bollingmo, Wessel, Eilertsen, & Magnussen, 2008; Kaufmann, Drevland, Wessel, Overskeid, & Magnussen, 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel, Magnussen, & Melinder, 2013) og den tiltalte (Heath, Grannemann, & Peacock, 2004; Salekin, Ogloff, McFarland, & Rogers, 1995). Flere av studiene har gitt støtte for at vitnet fremstod som mer troverdig da det viste et trist emosjonelt uttrykk (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013).

I diskusjon av hvordan mennesker gjør troverdighetsvurderinger skrev Vrij (2004) at vi legger stor tyngde på det nonverbale språket og for lite vekt på det som blir sagt. Dette gjelder spesielt i tilfeller der bedømmeren har lite kunnskap om det personen uttrykker seg om. Den som vurderer kan da ikke sjekke om utsagnet er sant ved å måle det opp mot egen kunnskap (Vrij, 2004). Det kan tenkes at de som bedømmer vitneutsagn i overgrepssaker kanskje også legger større vekt på det nonverbale språket ettersom de ikke har informasjon om det som har skjedd.

Kaufmann et al. (2003) fant i sitt vitneeksperiment støtte for det Vrij (2004) hevdet om at de som gjør troverdighetsvurderinger vektlegger det nonverbale mer enn det verbale innholdet. I eksperimentet til Kaufmann et al. (2003) så studenter en video av et vitneutsagn.

Voldtektsofferet fortalte en av to historier med ett av tre emosjonelle uttrykk. I den ene historien fortalte kvinnen at hun aktivt avviste overgriperen. I den andre historien er avvisningene vagere. Emosjonene var enten kongruente (fortvilelse, gråt), nøytrale (flatt uttrykk, lite emosjoner) eller inkongruente (glad og smilende). Resultatene indikerte at troverdigheten til kvinnen var mer avhengig av det emosjonelle uttrykket enn innholdet i det hun sa. Vitnet ble evaluert som mindre troverdig da hun viste nøytrale eller inkongruente emosjoner, og mest troverdig da hun hadde et trist emosjonelt uttrykk. Variasjonene i historien hadde ingen effekt på troverdigheten.

Bollingmo et al. (2008) fant støtte for at politietterforskere vurderte vitnet som mer troverdige dersom vitnet viste fortvilelse. Deltakerne så et vitneutsagn på video, der et kvinnelig offer forteller at hun aktivt avviste overgriperen før hun ble voldtatt. Politietterforskerne vurderte vitnet som mer troverdig da hun viste kongruente emosjoner med fortvilelse og gråt, sammenlignet med i nøytral betingelse (flatt emosjonsuttrykk) og inkongruent betingelse (positivt emosjonsuttrykk). Inkongruent emosjonsuttrykk ble vurdert som minst troverdig.

Vitneeksperimentet til Wessel et al. (2013) har også gitt støtte for at et trist vitne er mer troverdig. Studenter og barnevernspedagoger ble vist forskjellige filmer av et barns vitneutsagn. Barnet i filmene viste ulike emosjoner (sinne, tristhet, nøytralitet og glede), men leste samme manus. Et trist emosjonelt uttrykk ble evaluert som mest troverdig etterfulgt av et nøytralt emosjonelt uttrykk. Vitnet ble vurdert som mindre troverdig da det viste sinne eller glede.

Ask og Landström (2010) utførte et vitneeksperiment med politistudenter. Politistudentene så enten en video med vitneforklaring der voldtektsofferet gråt eller var emosjonelt nøytral. Resultatet gav støtte for at vitnet fremstod som mer troverdig dersom vitnet viste et trist emosjonelt uttrykk.

I et eksperiment utført av Regan og Baker (1998) leste et utvalg av studenter en av to historier om et barnevitne i en rettssal. De to historiene beskrev forskjellige emosjonelle uttrykk hos barnet som vitnet mot faren i en overgrepssak. I den ene historien gråt hun, og i den andre var hun rolig. Deltakerne ratet troverdigheten på en nippunkts Likertskala. Deltakerne som leste om vitnet med det triste emosjonelle uttrykket vurderte vitnet som mer troverdig. Det er dermed flere studier som gir støtte for at et vitne med trist emosjonelt uttrykk er mest troverdig.

På den andre siden er det også studier som ikke gir støtte for at vitnets emosjonelle uttrykk påvirker vurderingen av vitnets troverdighet. Vitneeksperimentet til Wessel, Drevland, Eilertsen, og Magnussen (2006) gav støtte for at dommerne i utvalget ikke ble påvirket av vitnets emosjonelle uttrykk i troverdighetsvurderingen. I denne studien ble det også undersøkt effekten av inkongruent, kongruent og nøytralt emosjonelt uttrykk under vitneutsagnet. Resultatene viste at det ikke var statistisk signifikante forskjeller i troverdighetsvurderingen i de ulike betingelsene. Det er mulig at det er forskjeller innen ulike yrkesgrupper i hvordan en blir påvirket av vitnets emosjonelle uttrykk.

Salekin et al. (1995) fant i sitt eksperiment støtte for at nivået på følelsesuttrykket til den tiltalte hadde innvirkning på juryens vurdering av om den tiltalte var skyldig. Deltakerne i studien så på den kvinnelige tiltalte som mer skyldig hvis hun viste ekstrem affekt (flat affekt eller mye affekt) og mindre skyldig når hun viste moderat affekt.

Heath et al. (2004) gjorde et eksperiment for å undersøke hvordan troverdighetsvurderingen av tiltalte blir påvirket av tiltaltes emosjonelle uttrykk. Deltakerne var psykologistudenter som enten så en av tre videoer eller hørte ett av tre lydbånd der tiltalte gav sin forklaring. Det var tre forskjellige emosjonelle uttrykk basert på samme manus. I betingelsen med lav emosjon uttrykte tiltalte flat affekt. I betingelsen med moderat emosjon uttrykte tiltalte tristhet og ubehag. I betingelsen med høy emosjon gråt den tiltalte og hadde sprukken stemme. Dersom tiltalte uttrykte sterkere emosjoner, vurderte deltakerne den tiltalte som mer troverdig, mindre skyldig og mer ærlig. I diskusjon av funnene sier Heath et al. (2004) at bedømmelser basert på emosjonelt uttrykk kan føre til feil. Dersom en bruker emosjonelt uttrykk som pekepinn på hvem som skal dømmes eller frifinnes, kan en risikere å dømme en uskyldig eller frifinne en skyldig (Heath et al., 2004). Eksperimentelle studier gir dermed støtte for at både offerets og tiltaltes emosjonelle uttrykk er av betydning når deres troverdighet skal vurderes.

Mens det er gjort en del studier på hvordan troverdighetsvurderingen av den fornærmede og den tiltalte påvirkes av emosjonelt uttrykk, er det gjort lite forskning på melderens. Hvordan blir for eksempel en mor troverdighetsvurdert når hun melder mistanke om at barnet blir misbrukt? Hvordan spiller hennes emosjonelle uttrykk inn på troverdighetsvurderingen? Dette ønsket vi å undersøke i form av et eksperiment i vår studie.

I likhet med tidligere studier (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Heath et al., 2004; Kaufmann et al., 2003; Salekin et al., 1995; Wessel et al., 2006; Wessel et al., 2013) ble det også i vår studie vist en skuespiller med ulike emosjoner i filmer med samme manus. For å undersøke hvordan det emosjonelle uttrykket til en melder påvirker troverdighetsvurderingen lagde vi to filmer med forskjellig emosjonelt uttrykk. De emosjonelle uttrykkene svarte til beskrivelsene av det triste og nøytrale emosjonelle uttrykket som ble vurdert som mest troverdig i studien til Wessel et al. (2013), ettersom flere studier har funnet at et tristere emosjonelt uttrykk gir mer troverdighet (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008, Kaufmann et al., 2003; Wessel et al., 2013).

1.10 Priming

I vårt eksperiment ønsket vi å prime deltakerne. Priming er fasiliterende endringer i evnen til å identifisere, generere eller prosessere en stimulus på grunn av tidligere møte med stimulusen (Wagner & Koutstaal, 2002). I primingstudier blir deltakerne eksponert for et sett med stimuli under en eksponeringsfase, og senere blir hukommelsen testet for materialet de ble eksponert for (Stadler & Frensch, 1998). Priming skjer ved at tidligere erfaring med en stimulus påvirker senere atferd, selv om en ikke har et bevisst minne av stimulusen (Wagner & Koutstaal, 2002; Henson, 2009). For å måle primingeffekt kan en for eksempel måle tiden det tar for å ta en avgjørelse knyttet til en stimulus (reaksjonstid). En kan også finne støtte for primingeffekt hvis deltakerne viser et bias til å produsere en stimulus de så tidligere når de senere responderer. En annen metode for å måle primingeffekt er å se om deltakerne er mer tilbøyelige til å korrekt identifisere en stimulus, selv om den er mindre gjenkjennelig enn den var da deltakerne så den (Henson, 2009).

I diskusjon av hva priming er, mente Wagner og Koutstaal (2002) at priming kan ta mange former i hverdagen og lede til feil. En kan generere tanker eller ord en har blitt eksponert for tidligere, uten å være bevisst over at de forekom tidligere. Hvis du hører et lavfrekvent ord i en samtale, blir kanskje dette ordet mer tilgjengelig for deg slik at du bruker det senere. Dette kan føre til at en idé du trodde du hadde funnet på selv egentlig kom fra noen andre (Wagner & Koutstaal, 2002).

Primingeksperimenter er blitt brukt for å studere en rekke områder, som for eksempel medias påvirkning av troverdighetsvurderinger i overgrepssaker (Kovera, 2002), fordommer (Dovidio, Kawakami, & Gaertner, 2002; Dovidio, Kawakami, Johnson, Johnson, & Howard, 1997), aggressive tanker (Anderson, Carnagey, & Eubanks, 2003; Anderson, Carnagey, Flanagan, Benjamin, Eubanks, & Valentine, 2004), identitet (Johnson & Lord, 2010), effektivitet av merkevarer i filmer (Yang & Roskos-Ewoldsen, 2007), forskjellen mellom hukommelsessystemene (Tulving, Schacter, & Stark, 1982), og kognitiv aldring (Karlsson, Adolfsson, Börjesson, & Nilsson, 2003; Light, Kennison, & Healy, 2002).

Det er flere former for priming, blant annet semantisk priming, assosiasjonspriming og repeteringspriming. I vårt eksperiment er det brukt repeteringspriming. Repeteringspriming er tilfeller der samme stimulus eller en veldig lik stimulus gjentar seg etter første gang deltakeren ser den (Wagner & Koutstaal, 2002). I repeteringsprimingen i vårt eksperiment ble

deltakerne vist ordlister, og senere fikk de se ordfragmenter av de samme ordene. En måte å teste repeteringspriming på er med perseptuelle tester som legger krav på perseptuelle prosesser. I en slik test må deltakeren prosessere stimulusformen. Word fragment completion task er en slik test (Wagner & Koutstaal, 2002), og det er den testen vi brukte i vårt eksperiment.

1.11 Kan primet tankesett påvirke troverdighetsvurdering?

Tidligere eksperimentelle studier (Kovera, 2002) har primet tankesett om tiltaltes skyld eller uskyld ved å vise nyhetsvideoer som var vinklet i tiltaltes eller offerets favør. Studien gir støtte for at medias vinkling kan påvirke jurymedlemmers troverdighetsvurderinger av vitneutsagn. Studien undersøkte om vurderinger av troverdighet og skyld påvirkes av om deltakerne primes for videoer med ulik vinkling. I primingeksperimentet så deltakerne nyhetshistorier som enten fremmet offerets historie eller forsvarte den tiltalte. Da deltakerne så en nyhetshistorie som fremmet forsvaret av den tiltalte, så krevde de mer bevis for å mene at tiltalte var skyldig. Studien gav støtte for at media påvirker troverdigheten til den tiltalte. Studien til Kovera (2002) brukte reaksjonstider for å teste antakelsen om at kognitiv tilgjengelighet er mekanismen som forklarer medias påvirkning på troverdighetsvurderinger, og hun fant støtte for antakelsen. Basert på resultatene til Kovera (2002) er det nærliggende å tenke på hvilken påvirkning media kan ha i en rettssak. Jurymedlemmer kan bli påvirket av eksponering for offerets eller tiltaltes side av saken, eller andres spekulasjoner vedrørende saken. Kovera (2002) fant støtte for at troverdighetsvurderingen kan påvirkes ved å prime deltakerne for tankesett om skyld eller uskyld. Kan en prime andre tankesett som igjen påvirker troverdighetsvurderinger?

I vår studie ønsket vi å prime tankesett om tilregnelighet eller utilregnelighet for å se hvordan dette påvirker troverdighetsvurderingen av en melder. Martin, Seta, og Crelia (1990) fant i sitt eksperiment støtte for at priming av konsepter påvirker hvordan deltakere senere vurderer en person. Deltakerne i eksperimentet til Martin et al. (1990) ble primet for enten et positivt eller negativt konsept ved å lese en positiv eller negativ beskrivelse av en person. Etterpå skulle deltakerne vurdere personen de leste om ved å krysse av på flere nippunktsskalaer (Martin et al., 1990). Basert på funnet til Martin et al. (1990) foreslo Smith og DeCoster (2000) at en kan

forkludre dømmekraften til personer ved å prime dem med materiale som de potensielt kan bruke i en vurdering, for eksempel trekk.

Vi ville undersøke om en kan prime tankesett om trekkene tilregnelighet og utilregnelighet slik at det påvirker dømmekraften til deltakerne. Kan en via priming gjøre trekkene tilgjengelige slik at deltakerne bruker dem når de vurderer hvorvidt personen er troverdig eller ikke?

1.12 Vår studie

Vi begynte å interessere oss for dette temaet etter å ha lest en artikkel (Ridar & Giæver, 2013) i VG. Den handlet om foreldre som hadde gått fra hverandre, og det var mistanke om at den ene forelderen forgrep seg på barnet. Flere fagfolk uttalte seg i artikkelen, og det kom frem ulike synspunkter om hvordan slike saker blir håndtert i rettssystemet. I februar 2015 kom det flere avisartikler om vanskene rundt overgrepssaker i barnefordelingssaker, noe som viser til hovedoppgavens samfunnsmessige relevans (Mæland, 2015a; Mæland, 2015b; Mæland, 2015c; Mæland, 2015d).

Vi ville undersøke hva som gjør en forelder som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker troverdig. Vi har sett spesielt på saker der melderens er mor, og hvordan hennes emosjonelle uttrykk kan virke inn på hvor troverdig hun fremstår i sin mistanke om barnemisbruk. Vi begrenset oss til å se på hvordan troverdighetsvurderinger blir påvirket av emosjonelt uttrykk og primet tankesett om tilregnelighet og utilregnelighet.

Vi ønsker å belyse et område som vi synes vi har funnet lite informasjon om. I vitnepsykologien har det blitt gjennomført en rekke studier om hvilke faktorer som gjør overgrepsofferet mer eller mindre troverdig. Disse temaene er belyst i flere hovedoppgaver (Fjeldheim-Weyde, 2012; Langnes, 2012; Sandvold, 2008; Strandmoen, 2010; Støre, 2011; Tennebø & Seljeseth, 2008; Ørn, 2014). Etter vår kjennskap finnes det ingen eksperimentelle studier som undersøker troverdigheten til en forelder som melder mistanke om overgrep i barnefordelingssaker.

I overgrepssaker mangler en ofte håndfaste bevis og melderens vitneutsagn er avgjørende for om de blir trodd. I saker der barn blir utsatt for overgrep er barnet avhengig av at en voksen person tar tak i saken og melder ifra slik at det kan skje endringer. Basert på tidligere studier

er det grunn til å tro at mødre er viktige personer som barn ofte betror seg til (Jensen et al., 2005; Malloy et al., 2013). Vi ønsket derfor å se på hva som gjør en mors vitneutsagn troverdig. Når en forelder har meldt mistanke om overgrep og kommer til retten er det en sakkyndigs jobb å vurdere om melderens uttalelse er sant eller ikke. Det er en viktig jobb ettersom et barn kan stå i fare for å bli utsatt for nye overgrep.

1.12.1 Hypoteser

Hypotese 1

Kan troverdighetsvurderinger bli påvirket av emosjonelt uttrykk? I tidligere studier av vitneutsagn og troverdighet har en manipulert det emosjonelle uttrykket til den som står for vitneutsagnet (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Heath et al., 2004; Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Salekin et al., 1995; Wessel et al., 2006; Wessel et al., 2013). Tidligere studier (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufman et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013) gir støtte for at et offer med et trist emosjonelt uttrykk fremstår som mer troverdig. Det er derfor grunn til å tro at deltakerne i denne studien vurderer melderens uttalelse som mer troverdig når hun viser et trist emosjonelt uttrykk. Samtidig er det vanskelig å forutsi da det er studier som ikke har funnet støtte for at et trist emosjonelt uttrykk er mer troverdig (Wessel et al., 2006). Ettersom vi i litteratursøk har funnet at flest vitneeksperimenter peker mot at emosjonelt uttrykk har en innvirkning på troverdighetsvurderingen, er hypotesen at emosjoner har en effekt på troverdighetsvurdering.

Det var vanskelig å si hvordan utfallet kunne slå ut, ettersom vi ikke fant studier som hadde undersøkt melderens troverdighet. Så langt vi har sett finnes det bare studier av offeret som forteller om opplevde overgrep. Advokaten Totland (personlig kommunikasjon, 27. november 2013) opplevde at det i retten var viktig at melderens uttalelse var mer «rolig». Mødre med sterke emosjonelle uttrykk kunne få dette brukt mot seg. Ifølge tendensen Totland har sett, kan mødre fremstå som mindre troverdige hvis de viser et sterkt emosjonelt uttrykk. Kan det derfor hende at et trist emosjonelt uttrykk gjør at deltakerne bedømmer melderens uttalelse som mindre troverdig? Vil en emosjonelt nøytral mor være mer troverdig fordi hun er rolig og «tar seg sammen»? Eller vil en emosjonelt nøytral mor virke mindre troverdig, fordi hun ikke viser en trist emosjonell reaksjon som kanskje forventes av en mor i denne situasjon? Vi har visse forventninger til hvilke emosjoner som passer til visse historier (Ekman & Friesen, 1971).

Basert på tidligere vitneeksperimenter predikerte vi at vitnets emosjonelle uttrykk ville ha betydning på troverdighetsvurderingen, og at melderer ville fremstå som mer troverdig med et trist emosjonelt uttrykk.

Hypotese 2

Kan en prime tankesett? For å kunne stille spørsmålet om troverdighetsvurderinger blir påvirket av primet tankesett (hypotese 3), måtte vi først undersøke om vi kan prime tankesett. Tidligere studier (Anderson et al., 2004) har primet deltakere med voldelige videospill, slik at aggressive tanker ble mer tilgjengelige. Kovera (2002) primet tankesett om tiltaltes skyld eller uskyld ved å vise deltakerne nyhetsvideoer som talte i tiltaltes eller offerets favør, som igjen påvirket vurdering av troverdighet. Psykolog Nordhelle (2010) og advokat Totland (personlig kommunikasjon, 27. november 2013) mente at en anklaget forelder kan manipulere fagpersoner til å tenke at melderer er psykisk ustabil. Med bakgrunn i dette ønsket vi å se om en kan prime tankesett om tilregnelighet og utilregnelighet. Det kan være støtte for en primingeffekt hvis deltakerne ved senere testing har flere riktige utfyllinger av ordfragmenter av primingord sammenlignet med nye ord. Basert på tidligere funn (Anderson et al., 2004; Kovera, 2002) predikerte vi at en kan prime tankesett.

Hypotese 3

Kan troverdighetsvurderinger bli påvirket av primet tankesett? Kan en prime ulike tankesett hos deltakerne, slik at det primede tankesettet påvirker en senere troverdighetsvurdering? Det er tidligere funnet støtte for at en kan prime konsepter som påvirker deltakere til å vurdere andre på en bestemt måte (Martin et al., 1990). Smith og DeCoster (2000) foreslo på bakgrunn av studien til Martin et al. (1990) at priming kan styre vurderingsevnen i en bestemt retning. Kovera (2002) primet tankesett om tiltaltes skyld eller uskyld, og dette påvirket igjen jurymedlemmenes troverdighetsvurdering. Vi ville se om det å prime et tankesett om tilregnelighet eller utilregnelighet påvirker troverdighetsvurderingen av en mor som melder mistanke om overgrep. Basert på tidligere funn (Kovera, 2002; Martin et al., 1990) predikerte vi at det å prime et tankesett kunne påvirke troverdighetsvurderingen av en melder. Vi predikerte at deltakerne i betingelsen med utilregnelighetspriming ville vurdere vitnet som mindre troverdig enn deltakerne som ble primet for tilregnelighetsord eller nøytrale ord.

Hypotese 4

Vil emosjonelt uttrykk og primet tankesett interagere og påvirke troverdighetsvurderinger i de ulike betingelsene? Vil troverdigheten til en emosjonelt trist eller nøytral mor vurderes annerledes avhengig av om deltakerne er primet for et tankesett om tilregnelighet eller utilregnelighet? Det kan tenkes at et primet tankesett bidrar til å forsterke effekten som emosjonelt uttrykk har på troverdighet. Kanskje et trist emosjonelt uttrykk blir mer troverdig dersom deltakerne er primet til å tenke at melderer er tilregnelig? Kan det hende at moren som viser et trist emosjonelt uttrykk blir vurdert som mindre troverdig dersom deltakerne er primet for et tankesett om utilregnelighet? Vi stiller oss åpne for hvordan dette kan slå ut, ettersom vi ikke har funnet tidligere forskning på akkurat dette.

2 Metode

2.1 Design

Det ble benyttet et eksperimentelt design som bestod av seks betingelser i et 3 x 2 mellomgruppedesign. I den eksperimentelle manipuleringen varierte variablene ordpriminglister (tilregnelighet, utilregnelighet og nøytral) og emosjonelt uttrykk (trist eller nøytralt).

2.2 Deltakere

Utvalget bestod av studenter ved Psykologisk institutt ved Universitet i Oslo. Vi ønsket å undersøke troverdighetsvurderinger blant psykologistudenter ettersom en stor andel av de som er sakkyndige i barnefordelingsaker er psykologer (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). Tidligere reviewstudier (Bornstein, 1999) har funnet få forskjeller på om jursimuleringsstudier inneholder studenter eller fagpersoner. Deltakerne i vårt eksperiment ble rekruttert via annonsering på studentmailen til studenter ved Psykologisk institutt. Det ble også hengt opp plakater på instituttet, samt rekruttert via oppsøkende arbeid i og utenfor forelesningslokaler høsten 2014. Kriterier for deltakelse var at en studerte ved Psykologisk institutt, hadde normalt eller korrigert til normalt syn, og ikke hadde skrive- og lesevansker eller dysleksi. Utvalget bestod av 96 kvinner (71,1 %) og 39 menn (28,9 %). Til sammen utgjorde dette et utvalg med 135 deltakere. Opprinnelig var det 150 deltakere, men 15 deltakere ble utelukket fra analysen fordi de leverte useriøse WFCT-responser, kommenterte på skuespilleren, hadde kjennskap til skuespilleren eller ikke fulgte instruksjoner. Alderen på de 135 deltakerne varierte fra 18 til 50 år ($M = 23.31$, $SD = 4.29$). Alle deltakere ble bedt om å ta med briller eller linsener for synskorrigerende dersom de vanligvis benyttet dette.

2.3 Hovedtrinn i metode

I dette eksperimentet ønsket vi å undersøke hva som har betydning for at en mor skal fremstå som troverdig når hun melder ifra om overgrepsmistanke. For å gjøre det gikk vi frem på følgende måte for å undersøke betydningen av primet tankesett og emosjonelt uttrykk:

1. For å undersøke hvordan troverdighetsvurderinger kan påvirkes av å prime tankesett om tilregnelighet og utilregnelighet, fikk deltakerne se en av tre primingordlister med temaene tilregnelighet, utilregnelighet eller nøytrale ord (kontroll). Ordlistene ble presentert i form av filmer.
2. Primingeffekten av primingordene ble undersøkt med en ordfragmentutfyllingstest.
3. Før primingen fikk deltakerne en distraksjonsoppgave for at de skulle være kognitivt opptatt mens primingordlistene ble vist. Distraksjonsoppgaven var for å legge bånd på deltakernes prosesseringsressurser for å få til et implisitt minne av primingordene. Dette var for at deltakerne ikke skulle være klar over at de var primet og derfor være mer tilbøyelige til å se på moren som tilregnelig eller utilregnelig.
4. For å undersøke hvordan troverdighetsvurderinger påvirkes av melderens emosjonelle uttrykk, lot vi deltakerne se en av to filmer der moren viste et trist eller nøytralt emosjonelt uttrykk.
5. Deltakerne gjorde en troverdighetsvurdering av moren før de ble debriefet.

2.3.1 Primingordlister

For å prime tankesett om tilregnelighet, utilregnelighet eller nøytralitet (kontrollbetingelse) ble det i vår studie laget tre primingordlister. Deltakerne ble primet for ordene i en eksponeringsdel med ordlistefilmer. Det var tre ulike ordlister som inneholdt synonymer for «tilregnelighet» og «utilregnelighet», eller nøytrale ord. Primingordlistene inneholdt 15 ord, fordi tidligere forskning har foreslått at en skal bruke mellom tolv til 15 ordfragmenter. Dette er for at deltakerne skal klare å generere minst ti ord, hvilket er nok for å kunne evaluere deltakerens posisjon i forhold til konstruktet som måles (Koopman, Howe, Johnson, Tan, & Chang, 2013). Ordlengdene var på mellom fire og tolv bokstaver, da tidligere forskning (Roediger & Blaxton, 1987) hadde ordlengder på maksimum tolv bokstaver. Vedlegg 1 viser primingordlistene i randomisert rekkefølge slik de ble vist i ordfilmene.

Det ble brukt ordbok for å velge ut ord til ordlister som deltakerne skulle eksponeres for, da dette også er gjort i tidligere studier (Squire, Shimamura, & Graf, 1985). Primingordene for tilregnelighets- og utilregnelighetsbetingelsen ble valgt ut ved å slå opp ordene «tilregnelig» og «utilregnelig» i en synonymordbok (Gundersen, 2011). Koopman et al. (2013) fremla at en

kan benytte frekvensordlister for å forsikre seg om at ordene som deltakerne skal fokusere på og ikke skal fokusere på forekommer like ofte i dagligtalen. Dette er for å være sikker på at en får nok variasjon i responsene. Tidligere studier har vist at fragmenter av lavfrekvente ord blir lettere fullført enn høyfrekvente ord (MacLeod & Kampe, 1996), hvilket også er en begrunnelse for å matche ordlistene i forhold til frekvens.

I vår studie ble frekvensen til primingordene kartlagt ved å slå opp i en frekvensordliste. Ord fra de to ordpoolene som kunne brukes til tilregnelighetsprimingen og utilregnelighetsprimingen ble slått opp i Norwegian Web as Corpus (NoWaC). NoWaC (<http://www.tekstlab.uio.no/nowac/>) er et nettbasert korpus av norsk bokmål som ifølge nettsiden til Universitetet i Oslo (<http://www.hf.uio.no/iln/om/organisasjon/tekstlab/prosjekter/nowac/>) inneholder 700 millioner tokens. Ordene i NoWaC ble silt for å lage en adjektivliste. Adjektivene var rangert ut ifra hvor hyppig de forekommer. Ved å slå opp i NoWaC fant en frekvensen til primingordene for «tilregnelig» og «utilregnelig». Ord fra tilregnelighetspoolen og utilregnelighetspoolen ble matchet med hverandre, for å finne de 15 beste matchene ut ifra frekvenshyppighet. Den nøytrale primingordlisten ble matchet med tilregnelighets- og utilregnelighetsprimingordlistene i henhold til frekvens. Ordene i ordlistene for ordprimingfilmer ble satt i tilfeldig rekkefølge.

2.3.2 Ordprimingfilmer

Ordlistene ble vist i form av ordfilmer fordi primingeffekten er større når ord presenteres visuelt fremfor auditivt (Roediger & Blaxton, 1987). Det var tre ordprimingfilmer i eksperimentet som viste primingordene: en ordfilm for tilregnelighetsbetingelsen, en ordfilm for utilregnelighetsbetingelsen, og en ordfilm for nøytral betingelse. Det er en fordel å ha en kontrollgruppe som ikke blir primet for et tema, fordi det gir innsikt i naturlig frekvens og type ord som deltakere genererer (Koopman et al., 2013). Derfor hadde vi en kontrollgruppe som ble eksponert for nøytrale primingord. I hver betingelse (tilregnelighet, utilregnelighet, eller nøytral) ble deltakerne primet med en ordlistefilm med 15 ord, der ordene ble vist i tilfeldig rekkefølge. Ordfilmene varte ett minutt og 39 sekunder, og viste ett og ett av de 15 ordene. Ord ble vist med en projektor, i likhet med hva som er blitt gjort i tidligere primingeksperimenter (Sloman, Hayman, Ohta, Law, & Tulving, 1988). Se vedlegg 2 for utstyr. Primingordene ble vist i sorte blokkbokstaver mot hvit bakgrunn i tråd med

eksperimentet til Smith og Tindell (1997). Hvert ord hadde en eksponeringstid på fem sekunder. Også tidligere studier har hatt en eksponeringstid på fem sekunder per ord for at deltakere skulle huske og senere bli testet for ordene i form av word fragment completion task (Roediger & Blaxton, 1987; Sloman et al., 1988; Smith & Tindell, 1997). Mellom ordene var det ett sekund med hvit bakgrunn. Til slutt var det hvit skjerm i fem sekunder.

2.3.3 Word fragment completion task

For å undersøke om det var en primingeffekt av primingordene ble det i eksperimentet brukt en ordfragmentutfyllingstest, kalt word fragment completion task (WFCT).

Ordfragmentutfyllingstest er en av de vanligste primingtestene (Schacter, 1987) og er blitt brukt i en rekke studier for å måle primingeffekter (Gibson & Bahrey, 2005; Johnson & Lord, 2010; Karlsson et al., 2003; MacLeod, 1989; MacLeod & Kampe, 1996; Olofsson & Nyberg, 1995; Roediger & Blaxton, 1987; Sloman et al., 1988; Smith & Tindell, 1997; Tulving et al., 1982; Yang & Roskos-Ewoldsen, 2007).

Et oppsett for WFCT går ut på at deltakerne blir eksponert for primingord. Etter en stund undersøker en om det har skjedd en primingeffekt ved å se om deltakerne i større grad fullfører ordfragmenter av ord de har sett før, sammenlignet med ukomplette nye ord (Schacter & Buckner, 1998). Et eksempel på en ordfragmentutfyllingsoppgave er for eksempel «LYK_EL_G» som kan gjøres til et ord når en fyller ut manglende bokstaver (LYKKELIG). Ordet som deltakeren genererer indikerer tilgjengelighet eller styrke i innhold på et implisitt nivå (Koopman et al., 2013).

WFCT er en perseptuell test for å undersøke om det har forekommet repeteringspriming (Wagner & Koutstaal, 2002). Perseptuell priming påvirkes av forskjeller i fysiske trekk av primingstimulusen (Henson, 2009). Ordfragmentutfyllingsoppgaver er en implisitt målemetode som kan brukes til å utvikle nye målinger (Uhlmann et al., 2012), og vi brukte derfor WFCT til å måle tilregnelighets- og utilregnelighetspriming i vårt eksperiment.

I vårt eksperiment var det tre versjoner av WFCT som samsvarte med de forskjellige primingbetingelsene (tilregnelighet, utilregnelighet og nøytral). Det var totalt 30 ordfragmenter i WFCT. 15 av fragmentene var fra primingord som deltakerne hadde blitt eksponert for, og 15 fragmenter var fra nye ord som de ikke hadde sett. Oppsettet er i likhet med hva som er blitt gjort i tidligere primingeksperimenter (Karlsson et al., 2003). De 15 nye

nøytrale ordene var også matchet med primingordene i henhold til frekvens, og de hadde også mellom fire og tolv bokstaver. Se vedlegg 3 for liste av nye nøytrale ord som ble brukt i WFCT.

Ordene i ordfragmenttesten var fragmenterte og hadde hull med understreker, hvor deltakerne skulle sette inn manglende bokstaver og konstruere et norsk bokmålsord. Ordene hadde et bestemt antall hull avhengig av hvor mange bokstaver ordene inneholdt. Ord med en til fire bokstaver hadde ett hull, ord med fem til seks bokstaver hadde to hull, ord med syv til åtte bokstaver hadde tre hull, og ord med ni til tolv bokstaver hadde fire hull.

Det ble gjort forsøk på å eliminere flere løsninger enn løsningsordet, da dette også er blitt lagt vekt på i tidligere studier (MacLeod & Kampe, 1996; Roediger & Blaxton, 1987). Det ble brukt et kryssordhjelpemiddel på Internet (<http://kryssordhjelp.no/>) for å teste at ordfragmentene bare hadde én løsning. Ordene i WFCT var i tilfeldig rekkefølge som var ulik fra rekkefølgen i ordprimingfilmene. Se vedlegg 4 for skjematisk fremstilling av hvordan primingord og nye nøytrale ord blir presentert i WFCT i de forskjellige betingelsene (tilregnelighet, utilregnelighet og nøytral), og for å få en grundigere forklaring av oppsettet med hensyn til gamle og nye ord.

Ved primingtester av implisitt hukommelse blir deltakere bedt om å utføre en oppgave så bra eller raskt som mulig, istedenfor å gjenkalle tidligere hendelser (Stadler & Frensch, 1998). Deltakerne i vårt eksperiment ble derfor bedt om å skrive ned det første ordet de tenkte på, i likhet med tidligere studier (Olofsson & Nyberg, 1995), da en ønsket at de genererte ordene skulle reflektere det mest tilgjengelige innholdet på implisitte nivåer etter primingen (Johnson & Lord, 2010).

I vårt eksperiment var det en visuell visning av primingordene før en visuell ordfragmentutfyllingstest (word fragment completion task) ettersom tidligere studier (Gibson & Bahrey, 2005) gir støtte for at det er størst primingeffekt dersom deltakere blir eksponert og testet innen samme modalitet (for eksempel visuelt). I vår studie brukte vi én og samme skrifttype (Arial) under eksponering av primingordene og senere testing med WFCT. Dette er fordi tidligere primingeksperimenter gir støtte for at det er sterkere primingeffekt når ord vises i samme skrifttype under eksponering og testing (Roediger & Blaxton, 1987).

Ordfragmentene ble presentert på to ark med 15 ord per ark. Ordfragmentene ble presentert på hver sin linje nedover i listeforamt med blokkbokstaver med samme skrifttype som i eksponeringsdelen. Se vedlegg 5, 6 og 7 for å se WFCT-skjemaene som ble delt ut i de forskjellige betingelsene. Deltakerne fikk fem minutter til å utføre WFCT med 30 ordfragmenter, da dette tilsvarer ti sekunder til å løse hvert ordfragment, noe som også er tidsrammen i tidligere studier (Sloman et al., 1988; Smith & Tindell, 1997).

2.3.4 Distraksjonsoppgave

Dersom deltakerne i et primingeksperiment blir klar over relasjonen mellom studiet og testleddene, så er det mulig at de endrer måten de gjør oppgaven på. Det kan da hende at deltakerne bruker en eksplisitt gjenkallingsmetode for å gjøre en implisitt oppgave (Stevens, Wig, & Schacter, 2008). Testen kan gå fra å være implisitt til eksplisitt, dersom deltakerne prøver å gjenhente testleddene som de så tidligere (Wagner & Koutstaal, 2002).

I vårt eksperiment ble det brukt en distraksjonsoppgave før deltakerne så primingordene for å legge bånd på deltakernes prosesseringsressurser samtidig som de så primingordene.

Dobbelstimuleringsparadigmat gjør at en legger bånd på den begrensede informasjonsprosesseringssevnen som mennesker har (Kantowitz, 1974). Tidligere studier har benyttet seg av kognitive øvelsesoppgaver for å begrense prosesseringsressursene til deltakerne mens de gjør andre oppgaver (Gilbert, Pelham, & Krull, 1988).

Som distraksjonsoppgave ble deltakerne bedt om å huske et åttesifret tall (96678213), slik at de var kognitivt opptatte mens de så på ordprimingfilmen. Dette ligner på distraksjonsoppgaver i tidligere studier, der deltakerne øvde på et åttesifret tall under en leseoppgave (Swann, Hixon, Stein-Seroussi, & Gilbert, 1990), eller mens de så en video (Ask & Landström, 2010; Gilbert & Osborne, 1989; Osborne & Gilbert, 1992). Det å bruke en kognitiv ressursoppgave der deltakere skal huske et åttesifret tall er også benyttet i studier under ordfragmentutfyllingsoppgaver (Dovidio et al., 1997; Gilbert & Hixon, 1991).

Deltakerne fikk 20 sekunder til å øve på det åttesifrede tallet, da dette også er tidsrammen som er gitt i tidligere vitneeksperimentet (Ask & Landström, 2010). Andre studier (Gilbert & Osborne, 1989; Osborne & Gilbert, 1992) gav deltakerne 25 sekunder til å se et åttesifret tall før videoen startet. Osborne og Gilbert (1992) gjorde en pilotstudie der de undersøkte hvordan det å øve på et åttesifret tall påvirket reaksjonstiden på toner. Deltakerne brukte lenger tid på å

respondere på toner, dersom de skulle huske et åttesifret tall. Dette ble tolket som evidens på at dersom deltakere øver på tallet, så legger dette bånd på prosesseringsressursene. Alle deltakerne i pilotstudien husket tallet. Dette tolket Osborne og Gilbert (1992) som at deltakerne ikke var nok kognitivt opptatte til at det gikk utover deres prosesseringsressurser. De foreslo derfor at fremtidig forskning kunne vurdere å bruke en mer krevende manipulering. For å gjøre distraksjonsoppgaven noe mer krevende i vårt eksperiment, fikk deltakerne 20 sekunder til å øve på tallet, ettersom 20 sekunder også var tidsrammen som Ask og Landström (2010) gav.

Senere i eksperimentet vårt skulle deltakerne gjenkalle og skrive ned tallet. I tråd med Gilbert og Hixon (1991) satte vi på forhånd en cut-off, der deltakere ble ekskludert fra analysen dersom de hadde fire eller flere feil i gjenkalling av sifferet. Dette fordi vi ønsket å ekskludere deltakere som hadde vært kognitivt opptatte av primingordene under eksponeringen. Store feil i gjenkalling kan bety at deltakere ikke var opptatte av å øve på tallet, mens små feil i gjenkalling kan bety at deltakerne øvde på tallet og at øvingen la bånd på ressursene (Gilbert & Hixon, 1991).

2.3.5 Film med trist eller nøytralt emosjonelt uttrykk

Det ble laget to filmer av en mor som ytrer mistanke om at faren til barnet misbruker barnet. Skuespilleren som spiller mor har samme manus i begge filmene, men det emosjonelle uttrykket er forskjellig i de to filmene (trist emosjonelt uttrykk og nøytralt emosjonelt uttrykk). Manus (se vedlegg 8) ble utarbeidet med utgangspunkt i en ekte sak der en mor trodde at barnet ble misbrukt av barnefaren. En advokat gav innsyn i saken etter tillatelse fra klienten. Den reelle saken var en inspirasjonskilde for å få manus så virkelighetsnært som mulig. Manuset var en omskriving. Navn ble endret for å bevare partenes anonymitet.

En skuespiller med utdanning fra teaterhøgskole spilte rollen som mor. I videoen med trist emosjonelt uttrykk gråter moren og har et trist ansiktsuttrykk. I videoen med nøytralt emosjonelt uttrykk viser moren et flatt ansiktsuttrykk og uttrykker lite følelser. De emosjonelle uttrykkene stemmer overens med den triste og nøytrale betingelsen i eksperimentet til Wessel et al. (2013). Skuespilleren ble informert om at manuset skulle fremføres like raskt i begge betingelsene med pauser på samme steder. De to videoene ble filmet i et seminarrom ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo under samme forhold i løpet av én kveld. Skuespilleren ble filmet forfra og var plassert midt i bildeutsnittet. Begge

filmene varte i ett minutt og 25 sekunder. Filmene med emosjonelt uttrykk ble vist med en projektor, i likhet med hva Wessel et al. (2013) gjorde. Se vedlegg 2 for utstyr brukt til filming og visning.

2.3.6 Troverdighetsvurdering

Deltakerne vurderte melderens troverdighet ved å krysse av på en syvpunkts Likertskala (se vedlegg 9). Denne formen for troverdighetsrating er også brukt i andre vitneeksperimenter (Wessel et al., 2013). Vi valgte en syvpunktsskala fordi skalaer på mellom syv og ti punkter gir deltakerne flere punkter å velge mellom (Bordens & Abbott, 2008). Vi valgte også syv punkter fordi deltakere i mindre grad pleier å respondere nøytralt hvis Likertskalaen har syv punkter istedenfor tre eller fem punkter (Matell & Jacoby, 1972). Deltakerne ble bedt om å ta stilling til følgende utsagn «Jeg synes moren fremstår som troverdig» ved å krysse av på en syvpunkts Likertskala (helt enig, enig, litt enig, nøytral/verken eller, litt uenig, uenig, helt uenig).

2.4 Prosedyre

Det ble søkt om og innvilget godkjenning av eksperimentet av Regional etisk komité (REK) og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Eksperimentet ble gjennomført i et seminarrom ved Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo. Deltakerne ble plassert i én av seks betingelser: 1) tilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk, 2) tilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk, 3) utilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk, 4) utilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk, 5) nøytral priming og nøytralt emosjonelt uttrykk, eller 6) nøytral priming og trist emosjonelt uttrykk. Hvilken betingelse deltakerne havnet i kom an på hvilke oppsatte tider de kunne møte. På denne måten ble det tilfeldig hvilken betingelse de havnet i. Samme randomiseringsmetode er benyttet i en annen studie (Sandvold, 2008). Vårt primingeksperiment ble utført i grupper med deltakere, da dette også er gjort i tidligere primingeksperimenter (Martin et al., 1990; Smith & Tindell, 1997; Yang & Roskos-Ewoldsen, 2007). Ved å fylle opp grupper med minst tre deltakere ble betingelsene gjennomført flere ganger til vi hadde mellom 21 og 24 deltakere i hver betingelse. Se tabell 1 for oversikt over fordelingen av antall deltakere i hver betingelse.

Tabell 1: Fordeling av antall deltakere i hver betingelse.

	Tilregnelighets-priming	Utilregnelighets-priming	Nøytral priming	Totalt
Nøytralt emosjonelt uttrykk	21	21	23	65
Trist emosjonelt uttrykk	24	23	23	70
Totalt	45	44	46	135

Deltakerne fikk beskjed om å sette seg ned ved pulter der det lå papirhefter og penn. Papirheftet inneholdt informert samtykke (se vedlegg 10), skjema for å krysse av for kjønn og alder (se vedlegg 11), et ark til å fylle ut tallet de skulle huske (se vedlegg 12), WFCT (se vedlegg 5, 6 og 7) og troverdighetsvurderingsskjema (se vedlegg 9). Eksperimentet ble presentert i form av et PowerPoint-fremlegg med instruksjer og materiale (det åttesifrede tallet, ordprimingsfilm og film av mor). Det ble benyttet en projektor (se vedlegg 2 for utstyr) og et hvitt vegglerret for å vise fremlegget. Plansjene ble gjennomgått ved å følge et tidsskjema og bruke stoppeklokke. Tidsskjemaet var laget på grunnlag av hvor lang tid det tar å lese hver plansje.

Deltakerne fikk ved ankomst en muntlig instruks. Resten av instruksene kom i form av PowerPoint-plansjer. Se vedlegg 13 for detaljerte instruksjer under eksperimentet. Deltakerne fikk instruks om at de skulle huske et åttesifret tall (distraksjonsoppgaven) som de fikk se i 20 sekunder. En av tre ordfilmer (tilregnelighet, utilregnelighet eller nøytral) ble presentert avhengig av hvilken primingbetingelse deltakerne var i. Primingfilmen varte i ett minutt og 39 sekunder. Deltakerne ble bedt om å gjenkalle tallet og skrive det ned. Deltakerne fikk fem minutter til å gjøre WFCT med 30 ordfragmenter. Videre fikk deltakerne se en av to filmer av mor (trist eller nøytralt emosjonelt uttrykk). Filmen varte i ett minutt og 25 sekunder. Etterpå ble deltakerne bedt om å gjøre en troverdighetsvurdering av moren ved å krysse av på Likertskaalen. Avslutningsvis var det en debriefing.

3 Resultater

3.1 Undersøkelse av normalfordelingen

Dataene ble testet for normalfordeling med Kolmogorov-Smirnovs normalitetstest. Ingen av datasettene for de seks betingelsene var normalfordelt ($p < .05$). Mange skalaer og måleinstrumenter som blir brukt i sosialvitenskap gir skårer som er skjevfordelt enten positivt eller negativt. Det at et datasett ikke er normalfordelt, betyr ikke nødvendigvis at det er noe feil med skalaen, men kan heller reflektere naturen til begrepet som blir målt (Pallant, 2007). Det er mulig å gjøre tiltak i SPSS for å transformere en skjev fordeling slik at den blir mer normalfordelt. En måte å gjøre dette på er å transformere variablene ved å matematisk modifisere skårene med hjelp av formler. I litteraturen er det stor uenighet rundt denne fremgangsmåten, der noen forfattere støtter det og andre argumenter imot å gjøre dette (Pallant, 2007). Vi har med bakgrunn i dette valgt å gjennomføre analysene uten å justere dataene. I store utvalg (30 deltakere eller flere i hver gruppe) pleier fordelingen å være normalfordelt (Field, 2009). I vår studie er hver gruppe på mellom 21 og 24 deltakere. Det at vi har en mindre utvalgsstørrelse kan være med på å forklare hvorfor det ikke er en normalfordeling.

3.2 Hypotese 1

Hypotese 1 var at troverdighetsvurderinger blir påvirket av melderens emosjonelle uttrykk. Vi predikerte at et trist emosjonelt uttrykk ville være mest troverdig. En two-way between group analysis of variance ble utført for å utforske påvirkningen av ordlistepriming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderingen. Det var ingen statistisk signifikant hovedeffekt for emosjonelt uttrykk, $F(1, 129) = 1.40$, $p = .24$, partial eta squared = .01. Observerte power for hovedeffekten av emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurdering var .22. Dette betyr at vi i vår studie ikke fant støtte for at troverdighetsvurderingen ble påvirket av morens emosjonelle uttrykk.

Tendenser i den deskriptive statistikken peker mot at troverdighetsvurderingen til en viss grad kan ha blitt påvirket av morens emosjonelle uttrykk. I tilregnelighetsprimingen er det en tendens til å rate moren som mer troverdig i betingelsen med emosjonelt trist mor (se figur 2) enn ved emosjonelt nøytral mor (se figur 1). Den samme tendensen kan en se dersom en

sammenligner nøytral primingbetingelse, der en trist mor (se figur 6) rates som noe mer troverdig enn en nøytral mor (se figur 5).

3.3 Hypotese 2

Hypotese 2 var at en kan prime tankesett. En mixed between-within subjects analysis of variance ble utført for å undersøke påvirkningen av ordlistepriming (uavhengig variabel) på utfylling av gamle og nye ordfragmenter (avhengige variabler). Vi gjorde denne analysen for å finne ut om primingbetingelsen hadde en effekt på utfyllingen av ord i WFCT. Det å få støtte for at en kan prime tankesett er en forutsetning for å kunne undersøke om primet tankesett påvirker vurderingen av troverdighet (hypotese 3).

Det var en hovedeffekt for gamle og nye ord (sammenslått i denne utregningen som variabelen «ord»), Wilks' Lambda = .26, $F(1, 132) = 369.69$, $p < .01$, partial eta squared = .74. Observert power for hovedeffekten av gamle og nye ord var 1.00. Gjennomsnittet for gamle ord ($M = 10.50$, $SD = 2.75$) var signifikant forskjellig fra nye ord ($M = 6.37$, $SD = 2.35$). Dette betyr at ordfragmenter i større grad ble fylt ut riktig dersom de var fragmenter av ord som var vist tidligere sammenlignet med nye ord, noe som gir støtte for en primingeffekt.

Det var en signifikant interaksjonseffekt mellom ordlistepriming og utfylling av gamle og nye ordfragmenter, Wilks' Lambda = .81, $F(2, 132) = 15.61$, $p < .01$, partial eta squared = .19. Observert power for interaksjonseffekten mellom ordlistepriming og utfylling av gamle og nye ord var 1.00. Post-hoc-sammenligninger ved å bruke Tukey HSD-testen indikerer at gjennomsnittet for utfylling av gamle ord ($M = 11.95$, $SD = 2.69$) var signifikant høyere ved utilregnelighetspriming ($p = .04$) sammenlignet med utfylling av gamle ord ($M = 9.46$, $SD = 2.66$) ved nøytral ordlistepriming. Det var ikke signifikante forskjeller mellom gjennomsnittene for utfylling av gamle ord i tilregnelighetspriming ($M = 10.09$, $SD = 2.30$) og gjennomsnittene for utfylling av gamle ord i utilregnelighetspriming ($M = 11.96$, $SD = 2.69$) og nøytral priming ($M = 9.46$, $SD = 2.66$).

3.4 Hypotese 3

Hypotese 3 var at troverdighetsvurderingen blir påvirket av primet tankesett. En two-way between group analysis of variance ble utført for å utforske påvirkningen av ordlistepriming og emosjonelt uttrykk på troverdighet. Det var ingen statistisk signifikant hovedeffekt for

ordlistepriming, $F(2, 129) = .47, p = .63$, partial eta squared = .01. Observert power for hovedeffekten av ordlistepriming på troverdighetsvurderingen var .13 . Vi fant altså ikke støtte for at ordlistene som deltakerne ble eksponert for i de ulike primingbetingelsene hadde en innvirkning på troverdighetsvurderingen de gjorde senere.

Gruppene skilte seg ikke signifikant fra hverandre, men den deskriptive statistikken viser en tendens til at troverdighetsvurderingen ble påvirket av primet tankesett. I utilregnelighetsprimingen (figur 3 og 4) var det en tendens til at deltakerne vurderte moren som mindre troverdig enn i tilregnelighetsprimingen (figur 1 og 2).

3.5 Hypotese 4

Hypotese 4 var at emosjonelt uttrykk og primet tankesett vil påvirke troverdighetsvurderingen. En two-way between group analysis of variance ble utført for å utforske påvirkningen av ordlistepriming og følelsesuttrykk på troverdighet. Det var ikke en statistisk signifikant interaksjonseffekt mellom ordlistepriming og emosjonelt uttrykk, $F(2, 129) = 0.40, p = .67$, partial eta squared = .01. Observert power for interaksjonseffekten av ordlistepriming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderingen var .11. Henviser til tabell 2 for oversikt over gjennomsnitt og standardavvik i de seks betingelsene.

Tabell 2: Oversikt over gjennomsnitt (M) og standardavvik (SD) i de seks betingelsene.

Betingelse	M	SD
1. Tilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk	4.62	1.50
2. Tilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk	3.96	1.83
3. Utilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk	4.57	1.86
4. Utilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk	4.57	1.85
5. Nøytral priming og nøytralt emosjonelt uttrykk	4.43	1.50
6. Nøytral priming og trist emosjonelt uttrykk	4.04	1.80

Den deskriptive statistikken for de seks betingelsene (se figur 1-6) gir ikke et klart bilde av en bestemt tendens i hvordan troverdighet vurderes i de ulike betingelsene. Allikevel kan en se små tendenser til at ordlistepriming og emosjonelt uttrykk kan ha påvirket hvorvidt respondentene var enig eller uenig i at moren var troverdig. Under gjennomgangen her av hvordan deltakernes responser i betingelsene fordeler seg på skalaen, bruker vi «enighetskategoriene» når vi snakker om responsene «helt enig», «enig» og «litt enig». Vi bruker begrepet «uenighetskategoriene» som en samlebetegnelse for responsene «litt uenig», «uenig» og «helt uenig».

Ved tilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk (se figur 1) var 15 respondenter mer eller mindre uenig i at moren var troverdig. Seks respondenter svarte i enighetskategoriene og mente at moren var troverdig. Ved tilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk (se figur 2) fordelte respondentene seg nokså likt med henhold til enighet eller uenighet om troverdighet. Tolv deltakere responderte i enighetskategoriene og mente at moren er troverdig. Elleve deltakere responderte i uenighetskategoriene og mente at moren ikke var troverdig.

I betingelsen med utilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk (se figur 3) responderte tolv deltakere i uenighetskategoriene og mente at moren ikke var troverdig. Dette gir overvekt på uenighetssiden, da syv respondenter mente at moren var troverdig. Ved utilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk (se figur 4) var det en tendens i samme retning som ved figur 3. Flere (14 respondenter) svarte i uenighetskategoriene og mente at moren ikke var troverdig, sammenlignet med ni respondenter som fant moren troverdig.

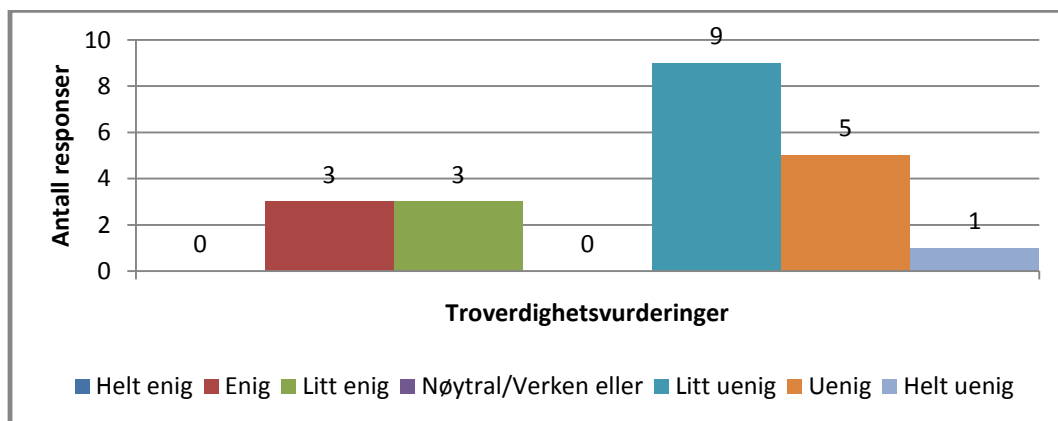
I betingelsen med nøytral priming og nøytralt emosjonelt uttrykk (se figur 5) var det også flere som svarte i uenighetskategoriene (13 respondenter) sammenlignet med enighetskategoriene (åtte respondenter), men det var en nokså jevn fordeling på begge sider av enig/uenig. I betingelsen med nøytral priming og trist emosjonelt uttrykk (se figur 6) er det flere som er «litt enig» i at moren er troverdig, men i hovedsak fordeler svarene seg ganske jevnt på sidene for enig (tolv respondenter) og uenig (ni respondenter).

I figur 1, 3, 4 og 5 skiller kategoriene for «uenig» seg noe ut. Respondentene har her en tendens til å være uenige i at moren er troverdig. I utilregnelighetsprimingen var det en noe høyere grad av uenighetsresponser på tvers av emosjonelt uttrykk, mens i tilregnelighetsprimingen så en ikke den samme uenighetsresponsen på tvers av emosjonelt

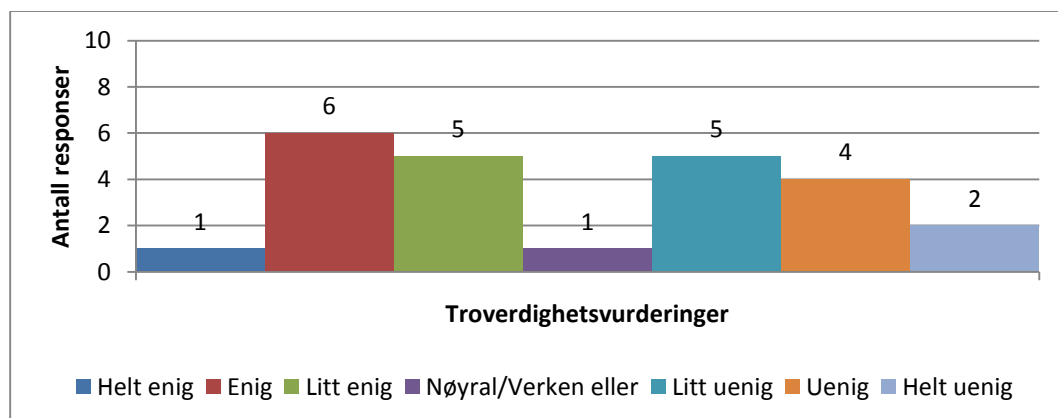
uttrykk. Dette peker mot en tendens til at ordlisteprimingen kan ha påvirket troverdighetsvurderingen til en viss grad, selv om funnet ikke er signifikant.

I vår studie gjorde vi ikke signifikante funn som gav støtte for at ordlistepriming og følelsesuttrykk interagerer og sammen påvirket troverdighetsvurderingen, men vi fant tendenser som kan peke mot at priming og emosjonelt uttrykk kan ha vært av betydning. Det kan være tendens til interaksjonseffekter, ettersom respondentene var noe mer tilbøyelige til å være uenig i at moren var troverdig i utilregnelighetsprimingen (se figur 3 og 4) uavhengig av morens emosjonelle uttrykk, og det var litt større forskjeller mellom responsene avhengig av morens emosjonelle uttrykk i tilregnelighetsprimingen (se figur 1 og 2).

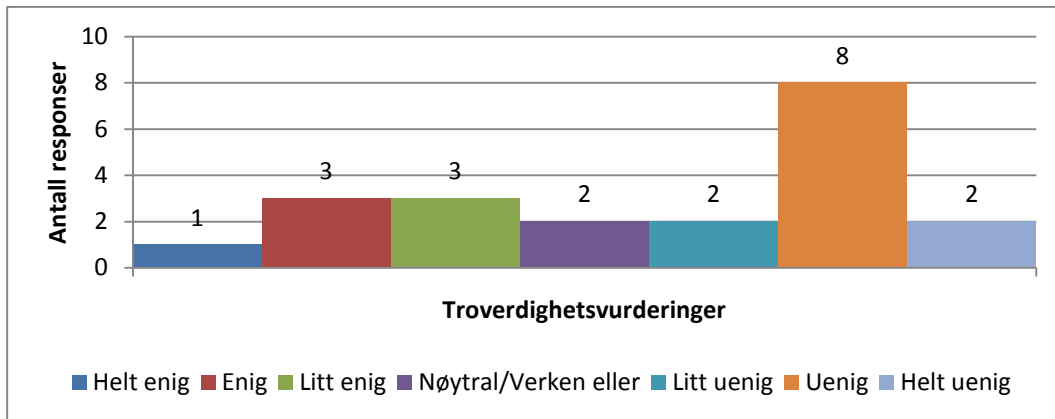
Figur 1: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med tilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk.



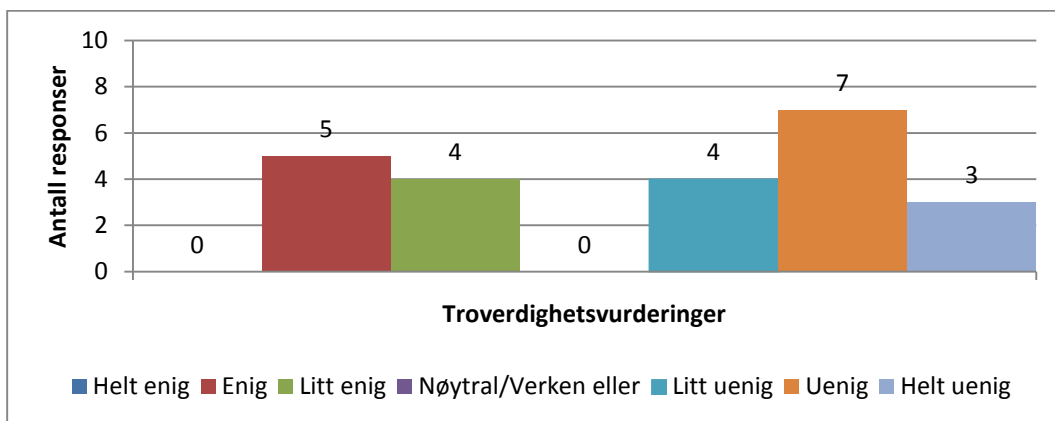
Figur 2: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med tilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk.



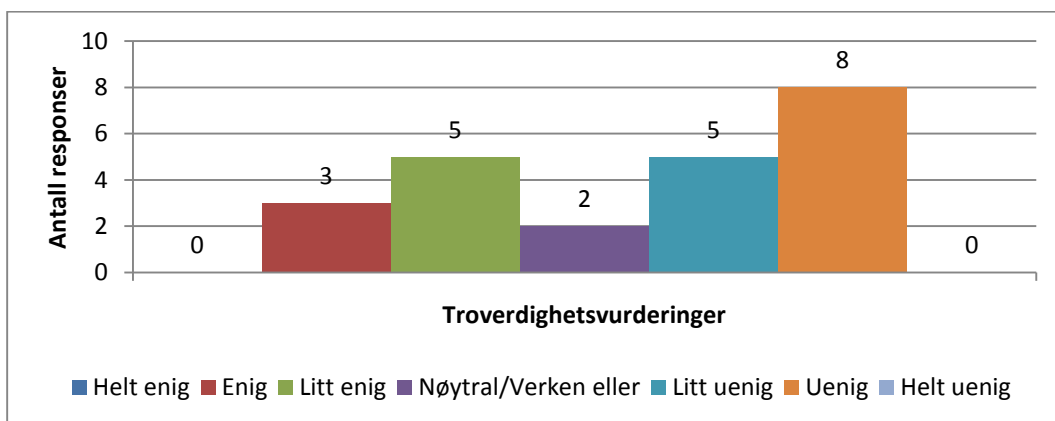
Figur 3: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med utilregnelighetspriming og nøytralt emosjonelt uttrykk.



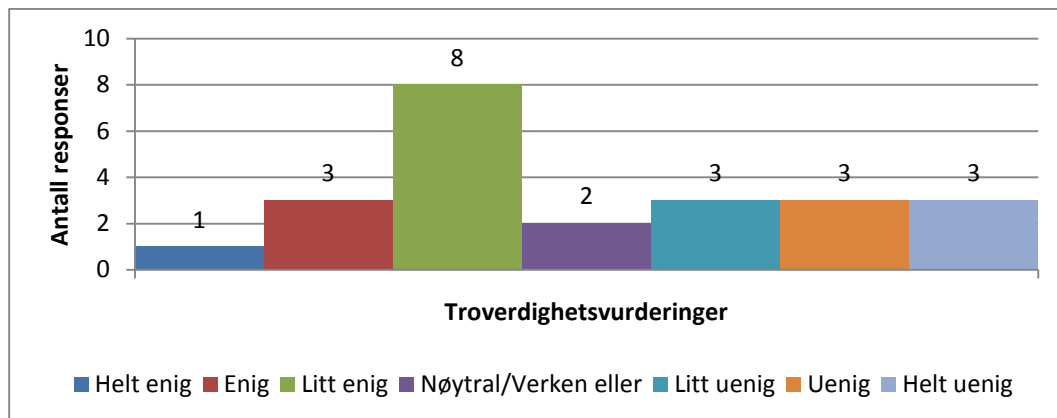
Figur 4: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med utilregnelighetspriming og trist emosjonelt uttrykk.



Figur 5: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med nøytral priming og nøytralt emosjonelt uttrykk.



Figur 6: Figuren viser hvordan responsene fordelte seg i betingelsen med nøytral priming og trist emosjonelt uttrykk.



4 Diskusjon

4.1 Hypotese 1

Kan troverdighetsvurderinger bli påvirket av emosjonelt uttrykk? Andre studier har funnet statistisk signifikant støtte for at et vitne i offerposisjon blir vurdert som mer troverdig dersom vitnet viser et trist emosjonelt uttrykk (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013).

Vi fant ingen statistisk signifikant hovedeffekt for emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderingen ($p = .24$). Gruppene i vårt eksperiment som ble eksponert for forskjellige emosjonelle uttrykk, skilte seg ikke signifikant fra hverandre i sine vurderinger av troverdighet. I vår studie var effektstørrelsen for emosjonelt uttrykk $.01$, hvilket er en lav effektstørrelse (Pallant, 2007). Vår utvalgsstørrelse påvirket trolig at hovedeffekten for emosjonelt uttrykk fikk en observert power på $.22$, som er lavt. Som vi diskuterer nedenfor, kan dette ha påvirket at resultatet ikke ble signifikant.

Selv om vi ikke fant statistisk signifikant støtte for at det emosjonelle uttrykket påvirket troverdighetsvurderingen, så var det tendenser i den deskriptive statistikken som peker mot at det emosjonelle uttrykket kan ha påvirket troverdighetsvurderingen. Ved tilregnelighetspriming var det en tendens til at moren ble vurdert som mindre troverdig da hun hadde et nøytralt emosjonelt uttrykk (se figur 1) sammenlignet med da hun hadde et trist emosjonelt uttrykk (se figur 2). Den samme tendensen kunne en se ved nøytral priming, for også da ble et nøytralt emosjonelt uttrykk (se figur 5) vurdert som mindre troverdig enn et trist emosjonelt uttrykk (se figur 6). Selv om dette ikke er statistisk signifikante funn, så peker denne tendensen i retning av at et trist emosjonelt uttrykk vurderes som mer troverdig. Dette støttes av tidligere studier (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufman et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013).

4.2 Hypotese 2

Kan en prime tankesett? Vi stilte denne hypotesen fordi det er en forutsetning at en kan prime tankesett for å kunne undersøke om primet tankesett påvirker troverdighetsvurderinger (hypotese 3). Resultatene viste at det var en statistisk signifikant hovedeffekt for gamle og

nye ord ($p < .01$). Deltakerne hadde flere riktige ordfragmentutfyllinger i WFCT da de fylte ut fragmenter av primingord som de hadde sett ($M = 10.50$, $SD = 2.75$) sammenlignet med nye ord ($M = 6.37$, $SD = 2.35$). Effektstørrelsen for utfylling av ordfragmenter av gamle ord sammenlignet med nye ord var $.74$, hvilket er en stor effektstørrelse (Pallant, 2007).

Effektstørrelsen er med på å støtte oppunder at det var forskjeller i hvordan deltakerne fylte ut fragmenter av gamle ord sammenlignet med nye ord. En kan argumentere for at dette er en primingeffekt, fordi deltakerne bedre husket ordene som de var eksponert for, sammenlignet med ord de ikke hadde sett i eksponeringsdelen.

Resultatene viser en statistisk signifikant interaksjonseffekt mellom ordlisteprimingen, og om det var primingord eller nye ord som ble fylt ut i WFCT. Det var en statistisk signifikant forskjell i antall riktige utfyllinger av primingordfragmenter i WFCT da en sammenlignet betingelsene med utilregnelighetspriming og nøytral priming. Deltakerne fylte ut flere fragmenter riktig dersom det var fragmenter av utilregnelighetprimingord ($M = 11.95$, $SD = 2.67$) sammenlignet med nøytrale primingord ($M = 9.46$, $SD = 2.66$). Interaksjonseffekten mellom ordlistepriming og utfylling av gamle eller nye ord hadde en effektstørrelse på $.19$. Dette er en stor effektstørrelse (Pallant, 2007), som er med på å underbygge at det er forskjeller i utfylling av primingfragmenter avhengig av om en er i betingelsen med utilregnelighetspriming eller nøytral priming. En kan argumentere for at dette er en primingeffekt i betingelsen med utilregnelighetsprimingord.

Hva kan forklare at utilregnelighetsprimingord fylles ut lettere enn nøytrale primingord? Det kan hende at utilregnelighetsprimingordene gjenkalles bedre enn nøytrale primingord fordi de tilhører én kategori. Dette er i tråd med hukommelseksperimenter der deltakere lettere husker ord som kommer fra samme kategori, enn ord som ikke er relatert til samme kategori (Bower, Clark, Lesgold, & Winzenz, 1969). Bower et al. (1969) mente at deltakere ved gjenkalling grupperer ord i samme kategori. Deltakerne som i eksperimentet til Bower et al. (1969) så ord presentert på en konseptuelt gruppert måte, gjenkalte ordene nesten helt i tråd med de konseptuelle kategoriene (Bower et al., 1969). I vår studie er utilregnelighetsordene gruppert i en konseptuell kategori ettersom alle var synonymord for «utilregnelighet». Primingordene som omhandler utilregnelighet er i større grad en konseptuell kategori, sammenlignet med nøytrale primingord som består av tilfeldige adjektiver. Det kan dermed hende at utilregnelighetsordene huskes bedre grunnet en kategoriseringsfaktor.

En annen mulighet er at en kjenthetsfaktor gjør at primingord om utilregnelighet huskes bedre enn nøytrale ord. Utilregnelighetsordene skal i utgangspunktet være like kjente som tilregnelighetsordene og nøytrale ord, ettersom de var matchet opp på frekvens. Samtidig kan det tenkes at visse ordkategorier tematisk sett er mer kjent for noen grupper mennesker. Det kan være at utilregnelighetsordene er mer kjent for psykologistudenter. I et eksperiment av Schulman (1976) fant en støtte for at deltakerne lettere gjenkjente og gjenkalte ord som de kjente fra før, sammenlignet med ord som de ikke kjente. Dette kan bety at dersom en har kjennskap til en type ord via studier eller arbeid, så kan det være lettere å huske disse ordene når en ser dem igjen. Kanskje psykologistudenter lettere fyller ut ordfragmenter fra utilregnelighetsordene fordi de kjenner ord knyttet til abnormalpsykologi? Det kan tenkes at studenter innen andre fagområder kanskje ikke ville fylt ut utilregnelighetsfragmentene like lett som psykologistudentene.

Det kan også være mulig at utilregnelighetsordene gjenkalles og fylles ut lettere enn tilregnelighetsord og nøytrale ord dersom utilregnelighetsord sjokkerer mer. Dahl, Frankenberger og Manchanda (2003) undersøkte i et eksperiment om deltakerne husket sjokkerende reklame bedre enn skremmende og informative reklamer. De fant støtte for at sjokkerende reklameinnhold i større grad fanger oppmerksomhet og huskes etterpå. Berntsen (2002) undersøkte i et hukommelseksperiment hvor mange sentrale detaljer deltakerne husket fra sjokkerende minner sammenlignet med gode minner. Hun fant støtte for at deltakerne husket flere sentrale detaljer ved sjokkerende minner. Det kan derfor være mulig at utilregnelighetsordene huskes bedre grunnet en sjokkeringsfaktor, dersom disse ordene oppfattes som sjokkerende.

4.3 Hypotese 3

Kan troverdighetsvurderinger bli påvirket av primet tankesett? Vi predikerte at det å prime et tankesett kunne påvirke troverdighetsvurderinger av en melder, ettersom tidligere studier gir støtte for at en kan påvirke troverdighetsvurderingen gjennom å prime et tankesett om tiltaltes skyld eller uskyld i en rettssak (Kovera, 2002). Hypotesen hadde også utgangspunkt i at Martin et al. (1990) fant støtte for at det å prime deltakere for en positiv beskrivelse av en person kan påvirke dem til å senere vurdere personen på en positiv måte. Smith og DeCoster (2000) foreslo basert på studien til Martin et al. (1990) at primingmanipuleringer kan forkludre dømmekraften. Med grunnlag i dette ønsket vi å undersøke om vi kunne påvirke

troverdighetsvurderingen ved å prime tankesett om tilregnelighet og utilregnelighet. Vi predikerte at deltakerne som ble utsatt for utilregnelighetspriming ville vurdere vitnet som mindre troverdig enn deltakerne som var primet for tilregnelighetsord eller nøytrale ord.

Vi fant ingen statistisk signifikant hovedeffekt for ordlistepriming på troverdighetsvurderingen ($p = .63$). Vi fant altså ikke støtte for at priming av tankesett påvirker troverdighetsvurderinger. Effektstørrelsen for ordlistepriming var $.01$, hvilket er en lav effektstørrelse (Pallant, 2007). Gruppene som så forskjellige primingordlister skilte seg ikke signifikant fra hverandre i troverdighetsvurderingen. Utvalgsstørrelsen kan trolig ha påvirket at hovedeffekten for priming fikk en lav observert power på $.13$. Nedenfor diskuterer vi hvordan observert power kan ha påvirket at resultatet ikke ble signifikant. Det kan være at priming av tankesett ikke la til noe nytt på troverdighetsvurderingen, fordi primingoppsettet ikke hadde nok effekt. En kan også tenke seg at psykologistudenter kjenner til priming, og at de gjennomskuet vårt forsøk på å prime dem.

Selv om gruppene ikke skilte seg signifikant fra hverandre, så var det en tendens i den deskriptive statistikken til at primet tankesett hadde en innvirkning på troverdighetsvurderingen. Det var en tendens til at flere deltakere responderte at de var uenig i at moren fremstod som troverdig etter at de ble primet for utilregnelighet (se figur 3 og 4), sammenlignet med deltakerne som ble primet for tilregnelighet (se figur 1 og 2). Denne tendensen sees ved utilregnelighetspriming, enten moren viste et nøytralt eller trist emosjonelt uttrykk. En ser ikke den samme tendensen til at moren ble vurdert som mindre troverdig på tvers av emosjonelt uttrykk da deltakerne ble primet med et tankesett om tilregnelighet (se figur 1 og 2). Tendensen peker mot at deltakerne vurderte meldereren som mindre troverdig fordi de var primet for et tankesett om utilregnelighet. Dette kan bety at hvis deltakerne tenkte at moren var utilregnelig, så ble hun vurdert som mindre troverdig enn dersom deltakerne tenkte på moren som tilregnelig.

4.4 Hypotese 4

Vi lurte på om emosjonelt uttrykk og primet tankesett ville interagere, og om det ville føre til forskjellige troverdighetsvurderinger i betingelsene. Resultatene viste at det ikke var en statistisk signifikant interaksjonseffekt mellom ordlistepriming og emosjonelt uttrykk ($p =$

.67). Det var altså ikke støtte for at emosjonelt uttrykk og priming av tankesett interagerte på måter som gjorde at troverdighetsvurderingen ble forskjellig i betingelsene.

Effektstørrelsen for interaksjon mellom priming og emosjonelt uttrykk er .01. Dette er en lav effektstørrelse, som betyr at gruppene i de seks betingelsene ikke skilte seg spesielt fra hverandre i troverdighetsvurderingen. Utvalgsstørrelsen kan trolig ha påvirket at interaksjonseffekten fikk en lav observert power på .11, men dette blir diskutert mer nedenfor.

Vi fant ikke støtte for en signifikant interaksjonseffekt av ordlistepriming og emosjonelt uttrykk på troverdighetsvurderingen, men det var tendenser til interaksjonseffekter i den deskriptive statistikken. I utilregnelighetsprimingen var deltakerne noe mer tilbøyelige til å være uenige i at moren virket troverdig på tvers av det emosjonelle uttrykket (se figur 3 og 4), mens i tilregnelighetsprimingen (se figur 1 og 2) hadde det emosjonelle uttrykket mer å si for vurderingen av troverdighet. Dette tyder på en tendens til at utilregnelighetsprimingen til en viss grad dempet betydningen av det emosjonelle uttrykket. Dette kan bety at hvis deltakere tenkte at moren var utilregnelig, så var det emosjonelle uttrykket hennes av mindre betydning for troverdighetsvurderingen. Tendensen kan bety at dersom deltakerne tenkte at moren var tilregnelig, så hadde hennes emosjonelle uttrykk større påvirkning på troverdighetsvurderingen, og et trist emosjonelt uttrykk var da mer troverdig enn ved utilregnelighetspriming.

4.5 Observert power, effektstørrelse og utvalgsstørrelse i ikke-signifikante funn

Observert power for hovedeffekten av priming på troverdighet var .13. Observert power for hovedeffekten av emosjonelt uttrykk på troverdighet var .22. Observert power for interaksjonen av priming og emosjonelt uttrykk på troverdighet var .11. Ifølge Pallant (2007) må en være forsiktig når en tolker årsaken til et ikke-signifikant funn dersom observert power er lavere enn .80. En observert power som er lavere enn .80 kan bety at ikke-signifikante funn skyldes lav power istedenfor at det ikke er en ekte forskjell mellom gruppene (Pallant, 2007). Observert power var under .80 i alle analysene der vi ikke fant signifikante funn, noe som kan bety at de ikke-signifikante funnene skyldes lav power istedenfor at det ikke finnes forskjeller mellom betingelsesgruppene.

Observert power forteller om sannsynligheten for å gjøre en riktig avgjørelse, og si at gruppene skiller seg fra hverandre når de gjør det (Stevens, 2002). Observert power til en statistisk test avhenger veldig mye av effektstørrelsen og utvalgsstørrelsen. Effektstørrelsen er hvor stor forskjell de ulike betingelsene utgjør (Stevens, 2002). Effektstørrelsen sier noe om styrken til assosiasjonen (Pallant, 2007). Våre ikke-signifikante funn hadde lave effektstørrelser. Hovedeffekten for ordlistepriming på troverdighet hadde en effektstørrelse på .01. Hovedeffekten for emosjonelt uttrykk på troverdighet hadde en effektstørrelse på .01. Interaksjonseffekten av ordlistepriming og emosjonelt uttrykk på troverdighet hadde en effektstørrelse på .01. Ingen av effektstørrelsene for de ikke-signifikante funnene var over .01, som er grensen for lav effektstørrelse (Pallant, 2007). De lave effektstørrelsene kan ha bidratt til at den observerte poweren ble lav.

Ifølge Stevens (2002) er ikke power et problem når utvalgsstørrelsen er stor (100 eller flere deltakere i hver gruppe). Dersom betingelsesgruppene er små (20 eller færre deltakere) kan det være en lav statistisk power. Ved små utvalg må en være forsiktig så en ikke gjør en type 2-feil (Stevens, 2002). Det kan hende at en feilaktig tolker det ikke-signifikante funnet som at det ikke er noen forskjell mellom gruppene. Dette kan bli feil, ettersom det kan hende at det ikke-signifikante funnet egentlig skyldes en lav power, og at gruppene faktisk skiller seg fra hverandre. Det kan dermed hende at det var forskjeller mellom betingelsesgruppene i vårt eksperiment, men at vi fikk et ikke-signifikant funn på grunn av lav observert power, som igjen kan ha vært på grunn av liten utvalgsstørrelse.

Ettersom vi hadde et lite utvalg, ville vi kanskje fått en høyere power og muligens et signifikant funn hvis vi hadde et større utvalg. Et nytt eksperiment med flere deltakere i hver betingelse ville kanskje bedre kunne vise om primingparadigmet og manipuleringen av emosjonelt uttrykk har betydning for troverdighetsvurderingen. Samtidig er det vanskelig å si noe om hvilken retning resultatene ville tatt i et større utvalg, ettersom gjennomsnittene i betingelsene nesten ikke skiller seg fra hverandre. Troverdighetsskalaen går fra 1-7 på en Likertskala, og alle gjennomsnittene ligger på midten av skalaen. Se tabell 2 i resultatdelen for full oversikt over gjennomsnitt og standardavvik i de seks betingelsene. Det er også vanskelig å si hvilken retning vurderingene ville gått i med et større utvalg, ettersom tendensene for responsfordeling i betingelsene ikke er så tydelige. Se figur 1-6 for fremstilling av hvordan responsene fordelte seg i troverdighetsvurderingen innad i de seks betingelsene.

4.6 Troverdighetsvurdering

4.6.1 Mor som sekundærkilde

En deltaker i eksperimentet påpekte at det var vanskelig å vurdere et vitneutsagn fra en sekundærkilde. I vitneutsagnet (videoen) forteller moren hva barnet har sagt som moren knytter til overgrep. Moren har ikke selv bevitnet overgrepene. Moren blir derfor en sekundærkilde, da hun gjenforteller barnets utsagn. Barnet er i dette tilfellet en primærkilde på egen informasjon om overgrepene. Den som vurderer troverdigheten til moren kan lure på om informasjonen stemmer, ettersom den kommer fra en sekundærkilde.

4.6.2 Ulike omstendigheter i eksperiment og rettssak

Eksperimentet vårt skiller seg fra hvordan fagfolk ville jobbet i en ekte rettssak. Deltakerne i vår studie hadde liten tid til å gjøre vurderinger, og de fikk lite informasjon om moren de skulle vurdere. De fikk kun vite morens forklaring og ikke hva barnefaren hadde å si om saken. I denne hovedoppgaven var vi interessert i å vite hvordan troverdigheten til en som melder ifra om mulig barnemisbruk blir vurdert, og fokus ble derfor på melderens vitneavhør. Hvis dette hadde vært en ekte sak ville fagpersonen samlet informasjon fra flere hold, og mange faktorer ville ha påvirket deltakernes vurdering. Det kan hende at videoen vi brukte av mor ikke fremstod autentisk nok, da vi ikke oppsøkte noen form for profesjonell støtte i konstruksjonen av denne, men manuset er basert på innsyn i en ekte sak.

I eksperimentet var det bare ett spørsmål for å vurdere troverdigheten til morens uttalelse, fordi vi ønsket en helhetsvurdering av hvor troverdig moren fremstod. Det kunne ha vært interessant å inkludere flere spørsmål for å finne ut hva deltakerne la vekt på i sin vurdering. En kunne for eksempel hatt et åpent spørsmål om hva deltakeren legger til grunn for troverdighetsvurderingen, eller bedt deltakeren spesifikt om å vurdere troverdigheten av melderens emosjonelle uttrykk.

4.6.3 Betydningen av personlige tilbøyeligheter for troverdighetsvurderingen

Det er mulig at det i eksperimentet og virkeligheten varierer hva personer synes er troverdig og ikke. Den deskriptive statistikken viser at responsene i hver betingelse fordeler seg nokså

jevnt på begge sider av enighets- og uenighetssiden av skalaen. Dette peker mot at det er forskjeller i hva deltakerne svarer selv om de er i samme betingelse. Det kan hende at variasjonen i troverdighetsvurderingene har sammenheng med den enkelte personens tilbøyeligheter for hvordan en oppfatter emosjonelt uttrykk eller hvordan en vurderer troverdighet. Kan det at deltakeren i større eller mindre grad er en emosjonell person påvirke hvordan hun eller han oppfatter andres emosjonelle uttrykk? Noen er kanskje ikke så emosjonelt uttrykksfulle selv, og tenker da at et nøytralt emosjonelt uttrykk er mer troverdig enn å vise mye emosjoner? For å finne ut om det er personlige forskjeller som forklarer sprikende troverdighetsvurderinger innen samme grupper, kunne en brukt et spørreskjema for å undersøke hvilke kriterier deltakerne bruker for å ta stilling til om utsagnet er troverdig eller ikke.

4.7 Eksklusjonskriterier

Etter eksperimentet var gjennomført valgte vi å ekskludere 15 av 150 deltakere fra å bli tatt med i dataanalysen på grunnlag av følgende kriterier:

4.7.1 Nådde ikke cut-off i distraksjonsoppgaven

Deltakerne ble ekskludert fra analysen dersom de ikke husket flere enn fire tall på distraksjonsoppgaven. Denne cut-offen ble satt basert på tidligere studier (Gilbert & Hixon, 1991) fordi vi ønsket å få til et implisitt minne (istedenfor et eksplisitt minne) av primingordene, slik at deltakerne ikke skulle være klar over at primingen kunne påvirke troverdighetsvurderingen. Dersom deltakere husket mindre enn fire tall kan de ha vært kognitivt opptatt med å prøve å huske primingordene. Deltakerne kan da ha et deklarativt minne og være mer klar over hensikten med eksperimentet. Alle deltakerne husket minst fire tall, så ingen ble ekskludert på grunn av dette eksklusjonskriteriet.

4.7.2 Fulgte ikke instruksjer

Det var noen deltakere som ikke bladde om arket for å fylle ut begge sider av WFCT selv om det stod «snu arket» med pil nederst på arket (se vedlegg 5, 6 og 7). Disse deltakerne fylte bare ut den ene siden av WFCT, og sa etterpå at de ikke hadde skjønt at de skulle fortsette på

neste side. Det var også noen deltakere som fortsatte å fylle ut ordfragmenter i WFCT enda tiden var over.

4.7.3 Useriøse WFCT-responser

Noen deltakere leverte åpenbart useriøse utfyllinger av WFCT, ved at de skrev tulleord.

4.7.4 Kjennskap til skuespiller

En deltaker sa ifra at hun kjente skuespilleren personlig.

4.7.5 Kommentar om skuespiller

Etter eksperimentet sa noen av deltakerne at de mente at fremføringen i filmen var skuespill. En kan diskutere hva som ligger i denne uttalelsen. Vitneutsagnet ble presentert som autentisk. Kanskje deltakerne trodde at filmen var et autentisk vitneavhør, men at de trodde at moren løy i vitneutsagnet og på en måte drev skuespill. Det kunne også hende at deltakerne trodde at «moren» var en skuespiller, og at vitneforklaringen ikke var autentisk.

Det er vanlig å bruke skuespiller i vitnepsykologiek eksperimenter som manipulerer fremstillingen av den tiltalte eller den fornærmede. Dette gjelder både i hovedoppgaver (Fjeldheim-Weyde, 2012; Langnes, 2012; Sandvold, 2008; Strandmoen, 2010; Støre, 2011; Tennebø & Seljeseth, 2008; Ørn, 2014) og i publiserte studier (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Heath et al., 2004; Kaufmann et al., 2003; Salekin et al., 1995; Wessel et al., 2006; Wessel et al., 2013). Med utgangspunkt i dette, samt for å beskytte identiteten til de involverte i saken som manuset er basert på, ble det brukt skuespiller i vår studie. Det er usikkert om kjennskap til at det er vanlig å bruke skuespiller i vitneeksperimenter gjør stimulusmaterialet mindre troverdig.

4.8 Instruksjoner i eksperimentet

Deltakerne som skulle gjennomføre WFCT ble instruert om at de skulle fylle inn de manglende bokstavene slik at fragmentene ble til ord. Til tross for forsøk på å eliminere andre løsninger enn adjektivene som deltakerne skulle fylle ut, viste det seg at noen av ordene kunne fylles ut som substantiver. Ordfragmentene ble da fylt ut som en substantivvariant av

adjektivet vi skulle frem til. Responsen ble kodet som feil da deltakerne ikke fylte ut fragmentet riktig. Det burde ha stått spesifisert i instruksjonene for WFCT at ordfragmentene kun skulle danne adjektiver.

4.9 Pilotstudie

På grunn av manglende tid ble det ikke gjennomført en pilotstudie før eksperimentet. En pilotstudie kunne indikert om deltakerne oppfattet videoen av moren som et autentisk vitneavhør, og undersøkt om deltakerne trodde at moren var en skuespiller. En kunne også fått svar på om instruksene fungerte i gjennomføringen av eksperimentet. Dersom vi hadde en pilotstudie kunne det være at noen deltakere ikke forstod at de skulle snu arket i WFCT og fortsette på neste side. Dersom dette var tilfelle så kunne vi gjort instruksjonen tydelig på skjermen før WFCT. I en pilotstudie kunne en kanskje også funnet ut at en skulle ha spesifisert at fragmentene i WFCT kun skulle fylles ut som adjektiver.

4.10 Studenter i utvalget

Er det representativt å bruke studenter i eksperimenter? Andre vitneeksperimenter har også brukt studenter i utvalget (Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013). I eksperimentet til Wessel et al. (2013) bestod utvalget av studenter og barnevernspedagoger. Studentene vurderte vitnet som mindre troverdig enn barnevernspedagogene. Troverdighetsvurderinger kan sådan få forskjellig utfall avhengig av om utvalget består av studenter eller fagpersoner som jobber i feltet.

Bornstein (1999) sammenlignet validiteten på 113 juriesimuleringsstudier som var gjort over en periode på 20 år. I utvalgene han så på hadde det blitt brukt studenter og personer som skulle være eller hadde vært jurymedlemmer. Han konkluderte med at det var få forskjeller i hvordan deltakerne svarte i juriesimuleringene avhengig av hvilken gruppe de tilhørte. Det kan sann sett være at studenter i utvalg skiller seg fra fagpersoner, men ikke fra lekfolk.

Det er mulig at det har noe å si for troverdighetsvurderingen hvor i studieløpet deltakerne befinner seg. Deltakerne i eksperimentet varierte fra å gå første til sjette studieår ved Psykologisk institutt. Det kan kanskje antas at deltakerne som har studert lenge har mer kunnskap om vitnepsykologi enn deltakerne som nylig har begynt på psykologistudiet. Det

kan være at dette hadde noe å si for hvor hvordan deltakerne vurderte troverdigheten til meldereren i filmen.

5 Konklusjon

I noen barnefordelingssaker er den ene forelderen anklaget for seksuelle overgrep mot barnet. Det er opp til en sakkyndig å vurdere hvem som snakker sant, hvilket kan være en vanskelig oppgave når det ikke foreligger fysiske bevis. I noen saker finnes det foreldre som lyver og manipulerer for å få gjennom sitt motiv, som kan være å få full omsorgsrett eller å bli frikjent for en rettmessig anklage. En overgriper kan manipulere den sakkyndige ved å beskyldte melderens for å være psykisk ustabil. Vi ønsket å undersøke hvordan tankesett om melderens tilregnelighet eller utilregnelighet kan påvirke hvordan troverdigheten av melderens blir vurdert. Etter hva vi kunne se var det ingen som hadde undersøkt hvordan primet tankesett om tilregnelighet eller utilregnelighet påvirker troverdighetsvurderinger.

Vi fant ingen signifikant hovedeffekt for ordlistepriming på troverdighetsvurderingen. Allikevel så vi tendenser i den deskriptive statistikken til at deltakerne vurderte moren som mindre troverdig da de var primet for et tankesett om utilregnelighet sammenlignet med tilregnelighet. Selv om vi ikke fant støtte for at primingen påvirket troverdighetsvurderingen, så gjorde vi to funn som gav støtte for at det var en primingeffekt. Det var en statistisk signifikant hovedeffekt for at ordfragmenter ble lettere fylt ut dersom fragmentene var fra ord som deltakerne hadde sett før (primingord) sammenlignet med nye ord. I tillegg var det en signifikant interaksjonseffekt mellom ordlistepriming og utfylling av gamle eller nye ord. Ved utilregnelighetspriming fylte deltakerne ut flere primingordfragmenter riktig sammenlignet med deltakere i den nøytrale primingbetingelsen. Disse signifikante funnene, sammen med tendenser i den deskriptive statistikken, tyder på at primingen kan ha hatt en effekt på troverdighetsvurderingen, selv om det ikke var en signifikant hovedeffekt for ordlistepriming på troverdighetsvurdering.

Vi var også interessert i å undersøke hvordan melderens troverdighet ble vurdert avhengig av hva slags emosjonelt uttrykk melderens viste. Tidligere vitneeksperimenter har fokusert på offeret da de har undersøkt hvordan emosjonelt uttrykk påvirker troverdighetsvurderinger (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013). Disse studiene har gitt støtte for at et trist emosjonelt uttrykk vurderes som mest troverdig. Ingen studier som vi kjenner til har undersøkt hvordan melderens emosjonelle uttrykk påvirker hvordan melderens troverdighet blir vurdert. Vi fant ingen statistisk signifikant hovedeffekt for morens emosjonelle uttrykk på vurderingen av

troverdighet. Derimot var det tendenser til at en trist melder ble vurdert som mer troverdig enn en mor med nøytralt emosjonelt uttrykk. Disse tendensene stemmer overens med tidligere forskning som har funnet støtte for at et trist emosjonelt uttrykk vurderes som mer troverdig (Ask & Landström, 2010; Bollingmo et al., 2008; Kaufmann et al., 2003; Regan & Baker, 1998; Wessel et al., 2013). Dette kan tyde på at et trist emosjonelt uttrykk har betydning for troverdighetsvurderingen av både offer og melder.

Det var ingen statistisk signifikant interaksjonseffekt for emosjonelt uttrykk og ordlistepriming på vurderingen av morens troverdighet. Allikevel var det tendenser til at melderens emosjonelle uttrykk betydde mer dersom deltakeren var primet for et tankesett om tilregnelighet, sammenlignet med et tankesett om utilregnelighet. Tendensene peker mot at en trist tilregnelig mor i større grad vurderes som troverdig sammenlignet med en trist utilregnelig mor. Selv om dette ikke er et statistisk signifikant funn, så kan det bety at tankesettet om utilregnelighet veier tyngre enn melderens emosjonelle uttrykk, dersom personen som vurderer tenker at meldereren er utilregnelig. Dersom den som vurderer meldereren betrakter meldereren som tilregnelig, så har det emosjonelle uttrykket mer å bety for troverdighetsvurderingen.

Det kan være lurt å forske mer på hvordan melderens troverdighet blir vurdert, ettersom det ofte er en forelder som melder mistanke om at barnet utsettes for overgrep. I mange tilfeller er moren den første som får høre om overgrepene (Jensen et al., 2005; Malloy et al., 2013). Det at meldereren blir trodd eller mistrodd av personer i hjelpeapparatet og av sakkyndige, har betydning for om et mulig overgrepsutsatt barn får hjelp eller ikke. Det kan være nyttig å vite hvilke faktorer ved melderens fremtoning, samt hvilke tankesett hos den som vurderer, som bidrar til at noen saker blir henlagt etter at meldereren har varslet sin mistanke.

Litteraturliste

American Psychological Association. (2008, 01.01.). *Statement on parental alienation syndrome*. Hentet fra:

<http://www.apa.org/news/press/releases/2008/01/pas-syndrome.aspx>

Anderson, C. A., Carnagey, N. L., & Eubanks, J. (2003). Exposure to violent media: The effects of songs with violent lyrics on aggressive thoughts and feelings. *Journal of personality and social psychology*, 84 (5), 960-971. doi: 10.1037/0022-3514.84.5.960

Anderson, C. A., Carnagey, N. L., Flanagan, M., Benjamin, Jr. A. J., Eubanks, J., & Valentine, J. C. (2004). Violent video games: Specific effects of violent content on aggressive thoughts and behavior. *Advances in experimental social psychology*, 36, 199-248. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdf/40064334.pdf>

Ask, K., & Landström, S. (2010). Why emotions matter: Expectancy violation and affective response mediate the emotional victim effect. *Law and human behavior*, 34 (5), 392-401. doi: 10.1007/s 10979-009-9208-6

Barne- og likestillingsdepartementet. (2008). Informasjonshfte. Barnefordelingsaker der det er påstander om vold. Hentet fra:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/veiledning-og-brosjyrer/2008/info_barnefordringer_paastand_om_vold.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). Rammer for sakkyndig arbeid. I Barne- og likestillingsdepartementet (Red.), *Veiledende retningslinjer for sakkyndig arbeid I barnevernsaker for barneverntjenesten, fylkesnemnda og domstolen* (s. 11-18). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/barnevern/q-1158-b-veiledende-retningslinjer-for-sakkyndig-arbeid-i-barnevernssaker.pdf>

Benedek, E. P., & Schetky, D. H. (1985). Allegations of sexual abuse in child custody and visitation disputes. I D. H. Schetky & E. P. Benedek (Red.), *Emerging issues in child psychiatry and the law* (s 145-156). New York, New York: Brunner/Mazel Publishers.

- Berntsen, D. (2002). Tunnel memories for autobiographical events: Central details are remembered more frequently from shocking than from happy experiences. *Memory & cognition*, 30 (7), 1010-1020.
- Bollingmo, G. C., Wessel, E. O., Eilertsen, D. E., & Magnussen, S. (2008). Credibility of the emotional witness: A study of ratings by police investigators. *Psychology, crime & law*, 14 (1), 29-40. doi: 10.1080/10683160701368412
- Bordens, K. S., & Abbott, B. B. (2008). *Research design and methods. A process approach. Seventh edition*. New York, New York: McGraw-Hill.
- Bornstein, B. H. (1999). The ecological validity of jury simulations: Is the jury still out? *Law and human behavior*, 23 (1), 75-91. doi: 10.1023/A:1022326807441
- Bow, J. N., Gould, J. W., & Flens, J. R. (2009). Examining parental alienation in child custody cases: A survey of mental health and legal professionals. *The American journal of family therapy*, 37 (2), 127-145. doi: 10.1080/01926180801960658
- Bow, J. N., Quinnell, F. A., Zaroff, M., & Assemany, A. (2002). Assessment of sexual abuse allegations in child custody cases. *Professional psychology: Research and practice*, 33 (6), 566-575. doi: 10.1037//0735-7028.33.6.566
- Bower, G. H., Clark, M. C., Lesgold, A. M., & Winzenz, D. (1969). Hierarchical retrieval schemes in recall of categorized word lists. *Journal of verbal learning and verbal behavior*, 8 (3), 323-343. Hentet fra:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022537169801246>
- Bresee, P., Stearns, G. B., Bess, B. H., & Packer, L. S. (1986). Allegations of child sexual abuse in child custody disputes: A therapeutic assessment model. *American journal of orthopsychiatry*, 56 (4), 560-569. doi: 10.1111/j.1939-0025.1986.tb03488.x
- Brown, T., Frederico, M., Hewitt, L., & Sheehan, R. (2001). The child abuse and divorce myth. *Child abuse review*, 10 (2), 113-124. doi: 10.1002/car.671

- Bruch, C. S. (2001). Parental alienation syndrome and parental alienation: Getting it wrong in child custody cases. *Family law quarterly*, 35 (3), 527-552. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdf/25740351.pdf>
- Corwin, D. L., Berliner, L., Goodman, G., Goodwin, J., & White, S. (1987). Child sexual abuse and custody disputes. No easy answers. *Journal of interpersonal violence*, 2 (1), 91-105. doi: 10.1177/088626087002001006
- Dahl, D. W., Frankenberger, K. D., & Manchanda, R. V. (2003). Does it pay to shock? Reactions to shocking and nonshocking advertising content among university students. *Journal of advertising research*, 43 (03), 268-280. doi: 10.1017/S0021849903030332
- Dammeyer, M. D. (1998). The assessment of child sexual abuse allegations: Using research to guide clinical decision making. *Behavioral sciences and the law*, 16 (1), 21-34. doi: 10.1002/(SICI)1099-0798(199824)16:1<21::AID-BSL291>3.0.CO;2-K
- deYoung, M. (1994). Immediate maternal reactions to the disclosure or discovery of incest. *Journal of family violence*, 9 (1), 21-33. Hentet fra: <http://link.springer.com/article/10.1007/BF01531966#page-1>
- Dovidio, J. F., Kawakami, K., & Gaertner, S. L. (2002). Implicit and explicit prejudice and interracial interaction. *Journal of personality and social psychology*, 82 (1), 62-68. doi: 10.1037/0022-3514.82.1.62
- Dovidio, J. F., Kawakami, K., Johnson, C., Johnson, B., & Howard, A. (1997). On the nature of prejudice: Automatic and controlled processes. *Journal of experimental social psychology*, 33 (5), 510-540. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022103197913317>
- Ekman, P. (1993). Facial expression and emotion. *American psychologist*, 48 (4), 384-392. doi: 10.1037/0003-066X.48.4.384

- Ekman, P., & Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of personality and social psychology*, 17 (2), 124-129.
doi: 10.1037/h0030377
- Elterman, M. F., & Ehrenberg, M. F. (1991). Sexual abuse allegations in the child custody disputes. *International journal of law and psychiatry*, 14 (3), 269-286.
Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/016025279190008B>
- Faller, K. C. (1991). Possible explanations for child sexual abuse allegations in divorce. *Americal journal of orthopsychiatry*, 61 (1), 86-91. doi: 10.1037/h0079227
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS. Third edition*. Los Angeles, California: SAGE
- Finkelhor, D. (1994). Current information on the scope and nature of child sexual abuse. *The future of children*, 4 (2), 31-53. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/pdf/1602522.pdf>
- Fjeldheim-Weyde, K. V. (2012). *Troverdigheten til barn som vitner: Barnets uttrykte emosjoner og påvirkningen av disse på juryens vurderinger av troverdighet og skyld i saker med mistenkt seksuelt overgrep*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.
- Fleming, J., Mullen, P., & Bammer, G. (1997). A study of potential risk factors for sexual abuse in childhood. *Child abuse & neglect*, 21 (1), 49-58. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213496001263>
- Gardner, R. A. (1985). Recent trends in divorce and custody litigation. *Academy forum*, 29 (2), 3-7. Hentet fra: <http://interna.humanesrecht.com/sites/interna.humanesrecht.com/files/Recent%20Trends%20in%20Divorce%20and%20Custody%20Litigation.pdf>
- Gardner, R. A. (1998). Recommendations for dealing with parents who induce a parental alienation syndrom in their children. *Journal of divorce & remarriage*, 28 (3/4), 1-23.
doi: 10.1300/J087v28n03_01

- Gardner, R. A. (2002). Parental alienation syndrome vs. parental alienation: Which diagnosis should evaluators use in child-custody disputes? *The American journal of family therapy*, 30 (2), 93-115. doi: 10.1080/019261802753573821
- Gibson, J. M., & Bahrey, R. (2005). Modality-specificity effects in priming of visual and auditory word-fragment completion. *The journal of general psychology*, 132 (2), 117-137. doi: 10.3200/GENP.132.2.117-138
- Gilbert, D. T., & Hixon, J. G. (1991). The trouble of thinking activation and application of stereotypic beliefs. *Journal of personality and social psychology*, 60 (4), 509-517. doi: 10.1037/0022-3514.60.4.509
- Gilbert, D. T., & Osborne, R. E. (1989). Thinking backward: Some curable and incurable consequences of cognitive busyness. *Journal of personality and social psychology*, 57 (6), 940-949. doi: 10.1037/0022-3514.57.6.940
- Gilbert, D. T., Pelham, B. W., Krull, D. S. (1988). On cognitive busyness: When person perceivers meet persons perceived. *Journal of personality and social psychology*, 54 (5), 733-740. doi: 10.1037/0022-3514.54.5.733
- Green, A. H. (1986). True and false allegations of sexual abuse in child custody disputes. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 25 (4), 449-456. Hentet fra: http://ovidsp.uk.ovid.com/sp-3.15.1b/ovidweb.cgi?WebLinkFrameset=1&S=ACMEPDAJLDHFKOMFFNKKGACGFDDBAA00&returnUrl=ovidweb.cgi%3fMain%2bSearch%2bPage%3d1%26S%3dACMEPDAJLDHFKOMFFNKKGACGFDDDBAA00&directlink=http%3a%2f%2fgraphics.uk.ovid.com%2fovftpdfs%2fPDHFFNCGGAMFLD00%2ffs047%2fovft%2flive%2fgv031%2f00004484%2f00004484-198607000-00001.pdf&filename=True+and+False+Allegations+of+Sexual+Abuse+in+Child+Custody+Disputes.&navigation_links=NavLinks.S.sh.24.1&link_from=S.sh.24%7c1&pdf_key=PDHFFNCGGAMFLD00&pdf_index=/fs047/ovft/live/gv031/00004484/00004484-198607000-00001&D=ovft&link_set=S.sh.24|1|sl_10|resultSet|S.sh.24.25|0

- Gundersen, D. (2011). *Fremmedord og synonymer blå ordbok*. 6. utgave. Oslo, Norge: Kunnskapsforlaget.
- Heath, W. P., Grannemann, B. D., & Peacock, M. A. (2004). How the defendant's emotion level affects mock jurors' decisions when presentation mode and evidence strength are varied. *Journal of applied social psychology*, 34 (3), 624-664. doi: 10.1111/j.1559-1816.2004.tb02563.x
- Henson, R. (2009). Priming. *Encyclopedia of neuroscience*, 20 (2), 1055-1063. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080450469007774>
- Humphreys, C. (1997). Child sexual abuse allegations in the context of divorce: Issues for mothers. *British journal of social work*, 27 (4), 529-544. Hentet fra: <http://bjsw.oxfordjournals.org/content/27/4/529.full.pdf+html>
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child abuse & neglect*, 29 (12), 1395-1413. doi: 10.1016/j.chiabu.2005.07.004
- Jevne, K. S., & Ulvik, O. S. (2012). Grensearbeid: Barnevernets møte med foreldrekonfliktsaker. *Fontene forskning*, 2, 18-32. Hentet fra: <https://oda.hio.no/jspui/bitstream/10642/1410/1/990364.pdf>
- Johnson, R. E., & Lord, R. G. (2010). Implicit effects of justice on self-identity. *Journal of applied psychology*, 95 (4), 681-695. doi: 10.1037/a0019298
- Kantowitz, B. H. (1974). Double stimulation. I B. H. Kantowitz (Red.), *Human information processing: Tutorials in performance and cognition* (s. 83-131). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Karlsson, T., Adolfsson, R., Börjesson, A., & Nilsson, L. G. (2003). Primed word fragment completion and successive memory test performance in normal aging. *Scandinavian journal of psychology*, 44 (4), 355-361. doi: 10.1111/1467-9450.00355

- Kaufmann, G., Drevland, G. C. B., Wessel, E., Overskeid, G., & Magnussen, S. (2003). The importance of being earnest: Displayed emotions and witness credibility. *Applied cognitive psychology, 17* (1), 21-34. doi: 10.1002/acp.842
- Koopman, J., Howe, M., Johnson, R. E., Tan, J. A., & Chang, C. H. (2013). A framework for developing word fragment completion tasks. *Human resource management review, 23* (3), 242-253. doi: 10.1016/j.hrmr.2012.12.005
- Kovera, M. B. (2002). The effects of general pretrial publicity on juror decision: An examination of moderators and mediating mechanisms. *Law and human behavior, 26* (1), 43-72. doi: 10.1023/A:1013829224920
- Langnes, E. (2012). *Crying equals honesty. How different emotions influence the perceived credibility of a child witness*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.
- Light, L. L., Kennison, R. F., & Healy, M. R. (2002). Bias effects in word fragment completion in young and older adults. *Memory & cognition, 30* (8), 1204-1218. Hentet fra: <http://link.springer.com/article/10.3758/BF03213403#>
- MacLeod, C. M. (1989). Directed forgetting affects both direct and indirect tests of memory. *Journal of experimental psychology, 15* (1), 13-21. doi: 10.1037/0278-7393.15.1.13
- MacLeod, C. M., & Kampe, K. E. (1996). Word frequency effects on recall, recognition, and word fragment completion tests. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition, 22* (1), 132-142. doi: 10.1037/0278-7393.22.1.132
- Malloy, L. C., Brubacher, S. P., Lamb, M. E. (2013). «Because she's one who listens»: Children discuss disclosure recipients in forensic interviews. *Child maltreatment, 18* (4), 245-251. doi: 10.1177/1077559513497250
- Martin, L. L., Seta, J. J., & Crelia, R. A. (1990). Assimilation and contrast as a function of people's willingness and ability to expend effort in forming an impression. *Journal of personality and social psychology, 59* (1), 27-37. doi: 10.1037/0022-3514.59.1.27

- Matell, M. S., & Jacoby, J. (1972). Is there an optimal number of alternatives for Likert-scale items? Effects of testing time and scale properties. *Journal of applied psychology*, 56 (6), 506-509. doi: 10.1037/h0033601
- McDonald, M. (1998). The myth of epidemic false allegations of sexual abuse in divorce cases. *Court review*, 12-19. Hentet fra:
<http://aja.ncsc.dni.us/courtrv/cr35-1/CR35-1McDonald.pdf>
- Mossige, S. (1998). *Har barnet mitt vært utsatt for seksuelle overgrep? En narrativ analyse av mødres fortellinger*. Publisert doktorgradsavhandling. Universitetet i Oslo, Norge. NOVA-rapport 21/98. Oslo, Norge: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Mæland, K. (2015a). Barneombudet etterlyser bedre etterforskning av overgrepssaker. *Nettavisen*. Hentet fra: <http://www.msn.com/nb-no/nyheter/norge/barneombudet-etterlyser-bedre-etterforskning-av-overgrepssaker/ar-BBhGrXg?ocid=mailsignoutmd>
- Mæland, K. (2015b). Barnevern og domstol blir manipulert av foreldre. *Nettavisen*. Hentet fra: <http://www.nettavisen.no/nyheter/--barnevern-og-domstol-blir-manipulert-av-foreldre/8540235.html>
- Mæland, K. (2015c). Barn lyver ikke om overgrep. *Nettavisen*. Hentet fra: <http://www.nettavisen.no/nyheter/--barn-lyver-ikke-om-overgrep/8541405.html>
- Mæland, K. (2015d). Beskyldninger om overgrep er det nye våpenet. *Nettavisen*. Hentet fra: <http://www.nettavisen.no/nyheter/--beskyldninger-om-overgrep-er-det-nye-vapenet/8536408.html>
- Nordhelle, G. (2010). Kritisk blick på sakkyndigrollen i barnefordelingssaker. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47 (8), 744-747. Hentet fra: http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=120107&a=2
- Olofsson, U., & Nyberg, L. (1995). Determinants of word fragment completion. *Scandinavian journal of psychology*, 36 (1), 59-64. doi: 10.1111/j.1467-9450.1995.tb00968.x

- Osborne, R. E., & Gilbert, D. T. (1992). The preoccupational hazards of social life. *Journal of personality and social psychology*, 62 (2), 219-228. doi: 10.1037/0022-3514.62.2.219
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual. A step-by-step guide to data analysis using SPSS version 15. Third edition*. Maidenhead, England: McGraw-Hill.
- Regan, P. C., & Baker, S. J. (1998). The impact of child witness demeanor on perceived credibility and trial outcome in sexual abuse cases. *Journal of family violence*, 13 (2), 187-195. Hentet fra: <http://link.springer.com/article/10.1023/A:1022845724226#>
- Ridar, T., & Giæver, W. L. (2013, 24.09.). Barna som ikke blir trodd. *Verdens gang*. Hentet fra: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/barna-som-ikke-blir-trodd/a/10143721/>
- Roediger, H. L., & Blaxton, T. A. (1987). Effects of varying modality, surface features, and retention interval on priming in word-fragment completion. *Memory & cognition*, 15 (5), 379-388. Hentet fra: <http://link.springer.com/article/10.3758/BF03197728#page-1>
- Salekin, R. T., Ogloff, J. R. P., McFarland, C., & Rogers, R. (1995). Influencing jurors' perception of guilt: Expression of emotionality during testimony. *Behavioral sciences and the law*, 13 (2), 293-305. doi: 10.1002/bsl.2370130208
- Sandvold, Y. L. (2008). *Vil informasjon påvirke effekter av emosjonelle uttrykk? En eksperimentell undersøkelse*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.
- Schacter, D. L. (1987). Implicit memory: History and current status. *Journal of experimental psychology*, 13 (3), 501-518. Hentet fra: <http://psycnet.apa.org/journals/xlm/13/3/501.pdf>
- Schacter, D. L., & Buckner, R. L. (1998). Priming and the brain. *Neuron*, 20 (2), 185-195. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0896627300804481>
- Schulman, A. I. (1976). Memory for rare words previously rated for familiarity. *Journal for experimental psychology: Human learning and memory*, 2 (3), 301-307. doi: 10.1037/0278-7393.2.3.301

- Sloman, S. A., Hayman, C. A. G., Ohta, N., Law, J., & Tulving, E. (1988). Forgetting in primed fragment completion. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition*, 14 (2), 223-239. doi: 10.1037/0278-7393.14.2.223
- Smith, E. R., & DeCoster, J. (2000). Dual-process models in social and cognitive psychology: Conceptual integration and links to underlying memory systems. *Personality and social psychology review*, 4 (2), 108-131. doi: 10.1207/S15327957PSPR0402_01
- Smith, S. M., & Tindell, D. R. (1997). Memory blocks in word fragment completion caused by involuntary retrieval of orthographically related primes. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition*, 23 (2), 355-370. doi: 10.1037/0278-7393.23.2.355
- Squire, L. R., Shimamura, A. P., & Graf, P. (1985). Independence of recognition memory and priming effects: A neuropsychological analysis. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition*, 11 (1), 37-44. doi: 10.1037/0278-7393.11.1.37
- Stadler, M. A., & Frensch, P. A. (1998). *Handbook of implicit learning*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.
- Stene, R. J. (2001). Seksualforbrytelser – skjebner i rettssystemet. *Samfunnsspeilet*, 3, 2-12. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200103/ssp.pdf>
- Stevens, J. P. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Stevens, W. D., Wig, G. S., & Schacter, D. L. (2008). 2.33 - Implicit memory and priming. *Learning and memory: A comprehensive reference*, 2, 623-644. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780123705099001509>
- Strandmoen, J. F. G. (2010). *Etnisitet og bedømmelser av voldtektsofre i rettsvesenet. En eksperimentell undersøkelse*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet I Oslo, Oslo, Norge.
- Støre, S. (2011). *Barn som vitner. Effekten av uttrykt emosjon på oppfattet troverdighet*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.

- Swann, W. B., Hixon, J. G., Stein-Seroussi, A., & Gilbert, D. T. (1990). The fleeting gleam of praise: Cognitive processes underlying behavioral reactions to self-relevant feedback. *Journal of personality and social psychology*, 59 (1), 17-26. doi: 10.1037/0022-3514.59.1.17
- Tennebø, C. F., & Seljeseth, I. M. (2008). *En sak har alltid to sider: En modellstudie av vurdering av troverdighet og skyld i en voldtektssak*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.
- Thoennes, N. & Tjaden, P. G. (1990). The extent, nature, and validity of sexual abuse allegations in custody/visitation disputes. *Child abuse & neglect*, 14 (2), 151-163. Hentet fra: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/014521349090026P>
- Trocme, N., & Bala, N. (2005). False allegations of abuse and neglect when parents separate. *Child abuse & neglect*, 29 (12), 1333–1345. doi: 10.1016/j.chiabu.2004.06.016
- Tulving, E., Schacter, D. L., & Stark, H. A. (1982). Priming effects in word-fragment completion are independent of recognition memory. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition*, 8 (4), 336-342. doi: 10.1037/0278-7393.8.4.336
- Uhlmann, E. L., Leavitt, K., Menges, J. I., Koopman, J., Howe, M., & Johnson, R. E. (2012). Getting explicit about the implicit: A taxonomy of implicit measures and guide for their use in organizational research. *Organizational research methods*, 15 (4), 553-601. doi: 10.1177/1094428112442750
- Vrij, A. (2004). Why professionals fail to catch liars and how they can improve. *Legal and criminological psychology*, 9 (2), 159-181. doi: 10.1348/1355325041719356
- Wagner, A. D., & Koutstaal, W. (2002). Priming. *Encyclopedia of human brain*, 4, 27-46. Hentet fra: http://ac.els-cdn.com/B0122272102002867/3-s2.0-B0122272102002867-main.pdf?_tid=657d9e2c-d492-11e4-afef-00000aacb362&acdnt=1427468776_a2515e0f83732c4e5786ef2b0e8cc01d

- Wakefield, H., & Underwager, R. (1991). Sexual abuse allegations in divorce and custody disputes. *Behavioral sciences and the law*, 9 (4), 451-468. doi: 10.1002/bsl.2370090408
- Wessel, E., Drevland, G. C. B., Eilertsen, D. E., & Magnussen, S. (2006). Credibility of emotional witness: A study of ratings by court judges. *Law and human behavior*, 30 (2), 221-230. doi: 10.1007/s10979-006-9024-1
- Wessel, E., Magnussen, S., & Melinder, A. M. D. (2013). Expressed emotions and perceived credibility of child mock victims disclosing physical abuse. *Applied cognitive psychology*, 27 (5), 611-616. doi: 10.1002/acp.2935
- Yang, M., & Roskos-Ewoldsen, D. R. (2007). The effectiveness of brand placement in the movies: Levels of placement, explicit and implicit memory, and brand choice behavior. *Journal of communication*, 57 (3), 469-489. doi: 10.1111/j.1460-2466.2007.00353.x
- Ørn, A. I. D. (2014). *Troverdige voldtekts ofre? Uttrykte emosjoners påvirkning på oppfattet troverdighet med fokus på kjønns- og aldersforskjeller*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo, Norge.

Vedlegg

Vedlegg 1:

Ordlister for tilregnelighetspriming, utilregnelighetspriming og nøytral priming i randomisert rekkefølge slik de ble vist i primingfilmene

Rekkefølge	Tilregnelighetspriming	Utilregnelighetspriming	Nøytral priming
1	KYNDIG	SCHIZOFREN	OVERGRODD
2	RIKTIG	ABSURD	TREFFENDE
3	FORSTANDIG	SINNSSVAK	GENERELL
4	ALMINNELIG	PSYKOPATISK	ORGANISK
5	VETTUG	SPRØ	FORNYBAR
6	PLANMESSIG	FORSTYRRET	SPORADISK
7	KOMPETENT	UNDERLIG	MANGEARTET
8	OPPEGÅENDE	SINNSSYK	JORDISK
9	SKARPSINDIG	ÅNDSSVAK	LYSEGRØNN
10	KLARTENKT	UNORMAL	MASKINELL
11	NORMAL	UTILREGNELIG	UJEVN
12	OPPLYST	VANVITTIG	KNIRKEFRI
13	TILREGNELIG	PSYKOTISK	NASJONAL
14	ORIENTERT	UFORSVARLIG	VASSTRUKKEN
15	FORNUFTIG	SINNSLIDENDE	MANUELL

Vedlegg 2:

Oversikt over utstyr

Videopptaker: Videoene ble filmet med videopptakeren Sony HDR-CX250. Stativ var Velbon D-700.

Projektor: Epson EB-G5100, Mitsubishi XD550, Epson EB-G5300 og Epson EB-925. Det var forskjellige projektorer i seminarrommene som ble brukt avhengig av rommets størrelse.

Ordfilmene ble laget i Windows Live Movie Maker.

Ordlistene til WFCT ble laget i Microsoft Word.

Vedlegg 3:

Ordliste med nye nøytrale ord brukt i WFCT

Antall	Nye nøytrale ord
1	LUNKEN
2	ALDRENDE
3	GRUNNFESTET
4	SJETTE
5	PARALLELL
6	LOKAL
7	HURTIG
8	FULLSATT
9	TREKANTET
10	HALV
11	VELLAGRET
12	NATURTRO
13	AVSLUTTENDE
14	ANAEROB
15	RETTLINJET

Vedlegg 4:

Fordeling av ord i WFCT

Ordlister som ble benyttet til WFCT. Gamle og nye ord fikk faste plasser på en tilfeldig måte via randomisering. “Gamle ord” er primingord som deltakeren så i eksponeringsdelen (ordprimingfilmen). Gamle ord varierte i WFCT avhengig av hvilken betingelse deltakeren var i. “Nye ord” er nye nøytrale ord som deltakeren ikke har sett før. Nye ord er de samme nøytrale ordene for alle deltakerne uavhengig av hvilken betingelse de var i. De nye nøytrale ordene ble plassert på de samme stedene i WFCT i alle betingelsene.

	Gammelt/ nytt ord	Tilregnelighets- WFCT	Utilregnelighets- WFCT	Nøytral WFCT
1	Nytt	LUNKEN	LUNKEN	LUNKEN
2	Gammelt	KLARTENKT	ABSURD	ORGANISK
3	Nytt	ALDRENDE	ALDRENDE	ALDRENDE
4	Gammelt	KYNDIG	PSYKOPATISK	NASJONAL
5	Gammelt	OPPEGÅENDE	SINNSSYK	VASSTRUKKEN
6	Nytt	GRUNNFESTET	GRUNNFESTET	GRUNNFESTET
7	Gammelt	NORMAL	UTILREGNELIG	SPORADISK
8	Nytt	SJETTE	SJETTE	SJETTE
9	Nytt	PARALLELL	PARALLELL	PARALLELL
10	Nytt	LOKAL	LOKAL	LOKAL
11	Nytt	HURTIG	HURTIG	HURTIG
12	Gammelt	TILREGNELIG	SINNSSVAK	TREFFENDE
13	Gammelt	ORIENTERT	PSYKOTISK	MASKINELL
14	Gammelt	SKARPSINDIG	VANVITTIG	LYSEGRØNN
15	Nytt	FULLSATT	FULLSATT	FULLSATT
16	Gammelt	KOMPETENT	UNDERLIG	OVERGRODD
17	Nytt	TREKANTET	TREKANTET	TREKANTET
18	Gammelt	FORSTANDIG	UFORSVARLIG	MANUELL
19	Gammelt	ALMINNELIG	FORSTYRRET	JORDISK
20	Nytt	HALV	HALV	HALV
21	Nytt	VELLAGRET	VELLAGRET	VELLAGRET

22	Gammelt	RIKTIG	UNORMAL	UJEVN
23	Gammelt	VETTUG	ÅNDSSVAK	KNIRKEFRI
24	Nytt	NATURTRO	NATURTRO	NATURTRO
25	Nytt	AVSLUTTENDE	AVSLUTTENDE	AVSLUTTENDE
26	Nytt	ANAEROB	ANAEROB	ANAEROB
27	Gammelt	PLANMESSIG	SINNSLIDENDE	FORNYBAR
28	Gammelt	FORNUFTIG	SPRØ	MANGEARTET
29	Nytt	RETTLINJET	RETTLINJET	RETTLINJET
30	Gammelt	OPPLYST	SCHIZOFREN	GENERELL

Vedlegg 5:

WFCT-utfyllingsskjema i tilregnelighetsbetingelsen

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

- 1 LU_K_N
- 2 K_AR_E_K_
- 3 A_DR_ND_
- 4 K_ND_G
- 5 O_P_GÅE_D_
- 6 G_UN_F_ST_T
- 7 NO_M_L
- 8 SJ_TT_
- 9 P_RA_L_L_
- 10 L_KA_
- 11 HU_T_G
- 12 T_LRE_N_L_G
- 13 O_I_N_E_T
- 14 SK_R_SIN_I_
- 15 F_LLS_T_

Snu arket



16 KO_P_T_N_
17 TR_K_N_E_
18 F_R_T_ND_G
19 A_M_NN_LI_
20 H_LV
21 V_L_AG_E_
22 RI_T_G
23 V_TTU_
24 N_TU_TR_
25 AV_L_T_END_
26 A_A_R_B
27 P_A_MES_I_
28 F_R_U_T_G
29 R_T_L_NJ_T
30 O_P_Y_T

Vedlegg 6:

WFCT-utfyllingsskjema i utilregnelighetsbetingelsen

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

- 1 LU_K_N
- 2 A_SUR_
- 3 A_DR_ND_
- 4 P_Y_O_AT_SK
- 5 S_NN_SY_
- 6 G_UN_F_ST_T
- 7 U_IL_EG_ELI_
- 8 SJ_TT_
- 9 P_RA_L_L_
- 10 L_KA_
- 11 HU_T_G
- 12 S_N_S_VA_
- 13 PS_K_T_S_
- 14 V_NV_T_I_
- 15 F_LLS_T_

Snu arket



16 U_D_R_IG
17 TR_K_N_E_
18 UFO_S_AR_I_
19 F_RS_Y_R_T
20 H_LV
21 V_L_AG_E_
22 U_O_MA_
23 Å_DSS_A_
24 N_TU_TR_
25 AV_L_T_END_
26 A_A_R_B
27 SI_NS_ID_N_E
28 SP_Ø
29 R_T_L_NJ_T
30 S_H_ZO_RE_

Vedlegg 7:

WFCT-utfyllingsskjema i nøytral betingelse

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

- 1 LU_K_N
- 2 O_GA_I_K
- 3 A_DR_ND_
- 4 N_S_ON_L
- 5 VAS_T_U_K_N
- 6 G_UN_F_ST_T
- 7 SP_R_D_S_
- 8 SJ_TT_
- 9 P_RA_L_L_
- 10 L_KA_
- 11 HU_T_G
- 12 TR_F_E_D_
- 13 MA_K_N_L_
- 14 L_S_G_Ø_N
- 15 F_LLS_T_

Snu arket



- 16 O_E_GR_D_
- 17 TR_K_N_E_
- 18 M_NU_L_
- 19 J_RD_S_
- 20 H_LV
- 21 V_L_AG_E_
- 22 UJ_V_
- 23 K_IR_E_R_
- 24 N_TU_TR_
- 25 AV_L_T_END_
- 26 A_A_R_B
- 27 FO_N_BA_
- 28 M_NG_A_T_T
- 29 R_T_L_NJ_T
- 30 G_NER_L_

Vedlegg 8:

Manuset som ble benyttet i filmen

Lise fortalte at hun ble vekket om natta og at faren bar henne over skulderen inn til sin seng. Hun fortalte at faren lagde hull i kroppen hennes. Han stakk tissen helt inn, og i rumpa også. Det gjorde veldig vondt. Hun sa at han hadde drukket noe fra kjøleskapet som gjorde at det kom muggenost ut av tissen hans og utover magen hennes. Etterpå tørket han det opp med papir. Det var vanskelig å gå etterpå. Hun fikk så vondt i hodet og var helt kvalm. Hun skalv og hadde ikke fått sove i det hele tatt den natten. Lise fortalte at hun ble slått med knyttneve av faren. Han hadde sparket henne og ristet henne mot veggen. Jeg tenkte at dette kunne ikke være sant! Jeg løftet opp genseren hennes, for jeg måtte bare se det selv. Der så jeg det. Blåmerker. I sommer var vi på ferie, også skulle vi dusje. For vi hadde badet i sjøen. Hun fikk hvit flytende såpe i hånden. Hun så på det og sa «Nei, jeg vil ikke bruke det». Jeg spurte hvorfor. «Muggenost», sa hun.

Vedlegg 9:

Troverdighetsvurderingsskjema i form av en Likertskala

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

Spørreskjema for troverdighetsvurdering

På en skala fra 1-7, kryss av i hvilken grad du er enig i påstandene:

Jeg synes moren fremstår som troverdig:

Helt enig	Enig	Litt enig	Nøytral/ verken eller	Litt uenig	Uenig	Helt uenig
<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

Vedlegg 10:

Informert samtykke

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

Informert samtykke eksperiment

Takk for at du ønsker å delta i denne studien utført av profesjonsstudenter ved Psykologisk institutt ved Universitetet i Oslo. Opplysningene som samles inn vil brukes som data i et vitenskapelig studie om troverdighetsvurderinger.

Før du aksepterer å være med på dette eksperimentet ber vi deg lese gjennom dette skrivet og signere på at du samtykker om følgende forhold.

Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og vil kun brukes i denne hovedoppgaven og håndteres av studentene og veileder ved PSI. Du svarer anonymt, og dataene vil ikke kunne spores tilbake til deg. Dataene vil bli slettet etter at analysen er utført. Det er frivillig å delta i studiet, og du kan når som helst trekke deg fra eksperimentet dersom du ønsker det.

Å akseptere samtykke er frivillig.

Kryss av dersom du bekrefter at du har lest informasjonen og samtykker til å gjennomføre eksperimentet: _____

Dato: _____ Underskrift: _____

Vedlegg 11:

Ark for utfylling av kjønn og alder

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

Kjønn og alder

Sett kryss for kjønn:

Kvinne

Mann

Alder: _____ år

Vedlegg 12:

Ark til å fylle ut tall

Vedlagt i samme format som ble utdelt til deltakerne.

Skriv tallet her: _____

Vedlegg 13:

Instruksjoner som ble gitt til deltakerne under eksperimentet

Deltakerne fikk ved ankomst en muntlig instruks: «Velkommen! Sett dere ned der det ligger hefter, men ikke se på heftene ennå. De fleste instruksene blir gitt på skjermen, så følg nøye med». Resten av instruksene kom i form av PowerPoint-plansjer: «Takk for at dere ønsker å delta i eksperimentet vårt. Eksperimentet består av to deler. Del 1 handler om oppmerksomhet og hukommelse. Du vil se ulike ord på skjermen. Etterpå kommer det en skriftlig hukommelsestest. Del 2 er en troverdighetsvurdering av et vitne. Følg nøye med på filmen. Etterpå skal du gjøre en troverdighetsvurdering. Følg instruksjoner og ikke snakk med andre».

Videre stod det: «Foran dere er det et hefte. Det er viktig at dere ikke blar videre før dere får beskjed. Fyll inn dato og underskrift på arket for informert samtykke. Deretter bla over til neste ark og fyll inn kjønn og alder. Ikke bla videre». Deretter fylte deltakerne ut informert samtykke, kjønn og alder. Neste instruks var: «Del 1. Du får nå se et åttesifret tall som du skal huske». De fikk 20 sekunder til å se tallet «96678213». Neste instruks var: «Du får nå se en rekke ord på skjermen. Ordene vises ett ord av gangen. Følg med på skjermen». Deltakerne så en av tre ordprimingfilmer som tok ett minutt og 39 sekunder. Etterpå kom følgende instruks: «Nå kan du bla til neste ark. Skriv ned tallet du skulle huske på arket foran deg. Ikke bla videre».

Etterpå kom instruksene for ordutfyllingstesten: «Ordutfyllingstest. Ordutfyllingstesten består av en liste med ord som mangler bokstaver på ulike steder. Eksempel: _EMME_IG_ET_R (HEMMELIGHETER). Du vil kanskje gjenkjenne noen av ordene fra skjermen i stad mens andre vil være nye. Fyll inn bokstavene som mangler slik at du får et meningsfylt norsk bokmålsord. Skriv inn det første du tenker på. Fyll ut et ordfragment av gangen og det er ikke lov å gå tilbake å rette på ordene etterpå. Du har fem minutter til å fylle inn bokstavene som mangler i de 30 ordene. Ikke snakk med andre. Vi sier ifra når du kan starte å fylle ut ord og når tiden er over. Gjør så godt du kan.» Deltakerne ble spurt: «Er det noe som er uklart ved instruksene?» og fikk svar på eventuelle spørsmål. Videre instruks var: «Da kan dere bla om til neste side, men ikke begynn før vi sier ifra. Dere kan starte nå.» Deretter fikk deltakerne fem minutter til å fylle ut WFCT.

Neste instruks var: «Del 2. Nå kan du lukke heftet og la det ligge. Du vil snart få se en video. Følg nøye med på filmen. Filmen viser en mor i et politiavhør som uttrykker bekymring for datteren som hun tror har blitt utsatt for overgrep av barnefaren». Videoen av mor ble vist (ett minutt og 25 sekunder). Videre instruks var: «Troverdighetsvurdering. Du kan nå finne det siste arket i heftet og besvare spørsmålet. Ikke diskuter med noen. Vi er opptatt av å få din individuelle vurdering. Svar så godt du kan. Når du er ferdig kan du lukke heftet». Da alle deltakerne hadde lukket heftet ble debriefingen vist: «Du har vært med på et hovedoppgaveprosjekt som undersøker effekten av priming og følelsesuttrykk på troverdighetsvurderinger. Vi håper at dette kan belyse et tema rundt melderens troverdighet i overgrepssaker. Kvinnen i filmen er en skuespiller og videoen ble filmet inne på Psykologisk institutt. Saken er fiktiv, men bygger på elementer fra virkeligheten. Siden dette eksperimentet vil foregå skoleåret 2014/2015 er det viktig at dere ikke snakker om prosjektet med andre studenter, da dette påvirker resultatene. Vi tar gjerne imot spørsmål og kommentarer om eksperimentet nå. Tusen takk for ditt bidrag. Vi setter stor pris på at du satte av tid til dette!». Avslutningsvis fikk deltakerne muntlig beskjed: «Da er eksperimentet ferdig. Tusen takk for at dere deltok. Dersom noen har spørsmål eller kommentarer kan de være igjen etterpå».